หอสมุดแห่งชาติ
๒๔๔-๓๔๗

ปัญญาสชาดก ปัจฉิมภาค

ภาคที่ ๑๙

๒ สหนาทชาดก

ทุนศิริรัชฎานุกูลกิจ

พิมพ์ในงานปลงศพ

นางศิริรัชฎานุกูลกิจ (ผิว พุ่มพวง) ผู้ภรรยา

ณ เมืองมิถิลา พ.ศ. ๒๔๗๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ทะเบียน

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

29 ส.ค. 2532

ปัญญาสชาดก ปัจฉิมภาค

ภาคที่ ๑๙

๒ สหนาทชาดก

ชุนศรีรัษฎานุกูลกิจ

พิมพ์ในงานปลงศพ

นางศรีรัษฎานุกูลกิจ (ผิว พุ่มพวง) ผู้ภรรยา

เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เลขห้อง หนังสือหายาก

เลขหมู่ 291.3184
ส 512 ป

เลขทะเบียน ห.32 ป.9385

คำนำ

ขุนศรีรัษฎานุกูลกิจ มอบฉันทะให้นายเรือเอก ขุนสุรินทรเสนี มาแจ้งความยังราชบัณฑิตยสภา ว่ามีความประสงค์จะพิมพ์หนังสือแจกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ นางศรีรัษฎานุกูลกิจ (ผิว พุ่มพวง) ผู้ภรรยาสักเรื่องหนึ่ง ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าได้เลือกปัญญาสชาดกให้พิมพ์ ด้วยเป็นหนังสือซึ่งกรรมการมุ่งหมายจะให้มีบริบูรณ์ในวรรณคดีของไทย อนุโลมเข้าในนิบาตชาดกอันพิมพ์ขึ้นโดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ซึ่งหนังสือปัญญาสชาดกนี้ คือประชุมนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมืองไทยแต่โบราณ ๕๐ เรื่อง[๑] พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่ง

---

(๑) หนังสือปัญญาสชาดกนี้ตามที่ได้ตรวจฉะบับ มีลักษณะแผกกันเปน ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเรียกว่า "ปัญญาสชาดกบั้นปลาย" แต่ไม่ปรากฏว่ามี "บั้นต้น" อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า "ปัญญาสชาดกปฐมภาค (คือภาคแรก)" คัมภีร์ ๑ "ปัญญาสชาดกปัจฉิมภาค (คือภาคหลัง)" คัมภีร์ ๑ ปัญญาสชาดกบั้นปลายมีอยู่ตามดื่นทั่วไป แต่ปัญญาสชาดกปฐมภาคกับปัจฉิมภาคนั้นหาฉะบับยาก แต่แรกอ่านดูเข้าใจว่าปัญญาสชาดกบั้นปลายกับปัญญาสชาดกปัจฉิมภาคเปนคัมภีร์เดียวกัน ครั้นตรวจสอบกันเข้าตรงกันข้าม ปัญญาสชาดกบั้นปลายกลับตรงกันกับปัญญาสชาดกปฐมภาคไปจบคัมภีร์เพียง ๕๐ นิทาน จึงสันนิษฐานว่าคงเปนด้วยชั้นเดิมผู้แต่งปัญญาสชาดกบั้นปลายมุ่งหมายจะให้อนุโลมเข้าในปัญญาสนิบาต ภายหลังมีผู้แต่งนิทานเพิ่มเข้าอีก ๑๔ เรื่อง และมุ่งหมายจะให้เปนหนังสือส่วนหนึ่งต่างหาก ไม่อนุโลมเข้าในนิบาต จึงเปลี่ยนชื่อปัญญาสชาดกบั้นปลายเปนปัญญาสชาดกปฐมภาค ส่วนที่แต่งเติมเข้าใหม่เรียกว่าปัญญาสชาดกปัจฉิมภาค.

พระพินิจวรรณการ

เป็นชาดกไว้ในภาษาบาลี เมื่อพระพุทธศักราชประมาณราวในระวาง ๒๐๐๐ ขนถึง ๒๒๐๐ ปี อันเป็นสมัยเมื่อพระสงฆ์ชาวประเทศนี้ พากันไปเล่าเรียนมาแต่ลังกาทวีป มีความรู้ภาษามคธแตกฉาน เอาแบบอย่างของพระภิกษุสงฆ์ในลังกาทวีปมาแต่งหนังสือเป็นภาษามคธขึ้นในบ้านเมืองของตน แต่งเป็นอย่างอรรถกถาธรรมาธิบาย เช่นคัมภีร์มังคลัตถทีปนีเป็นต้นบ้าง แต่งเป็นเรื่องสาสนประวัติ เช่นคัมภีร์ชินกาลมาลินีเป็นต้น ตามอย่างเรื่องมหาวงศพงศาวดารลังกาบ้าง แต่งเป็นชาดก เช่นเรื่องปัญญาสชาดกนี้เอาอย่างนิบาตชาดกบ้าง โดยเจตนาจะบำรุงพระสาสนาให้ถาวร และจะให้หนังสือซึ่งแต่งนั้นเป็นหลักฐานมั่นคงด้วยเป็นภาษาเดียวกับพระไตรปิฎก แต่หนังสือปัญญาสชาดกนี้เห็นจะแต่งในตอนปลายสมัยที่กล่าวมา เพราะความรู้ภาษามคธดูทรามลง ไม่ถึงหนังสือแต่งชั้นก่อน

หนังสือปัญญาสชาดกนี้ต้นฉะบับเดิมเป็นคัมภีร์ลาน จำนวนรวม ๕๐ ผูกด้วยกัน เดี๋ยวนี้เห็นจะมีอยู่แต่ในประเทศสยาม กับที่เมืองหลวงพระบางและที่กรุงกัมพูชา ที่อื่นหามีไม่ มีเรื่องราวปรากฏว่าเคยได้ฉะบับไปถึงเมืองพะม่าครั้งหนึ่ง พะม่าเรียกว่า “เชียงใหม่ปัณณาส” แต่พระเจ้าแผ่นดินพะม่าองค์ใดองค์หนึ่งดำรัสว่า เป็นหนังสือแต่งปลอมพระพุทธวจนะสั่งให้เผาเสีย ในเมืองพะม่าจึงมิได้มีหนังสือปัญญาสชาดกเหลืออยู่ คำที่ติว่าแต่งปลอมพระพุทธวจนะนั้น เพราะพระเจ้าแผ่นดินพะม่าองค์นั้นหลงเชื่อว่าหนังสือนิบาตชาดก หรือที่เราเรียกกันในภาษาไทยว่า “เรื่องพระเจ้าห้าร้อยห้าสิบชาติ” เป็นพระพุทธวจนะ

ซึ่งที่แท้หาเป็นเช่นนั้นไม่ ความจริงเป็นดังพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวิจารณ์ไว้ ในพระราชนิพนธ์
คำนำหนังสือนิยาตชาดกภาคต้น ซึ่งโปรดให้พิมพ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕
ว่าเรื่องนิยาตชาดกนั้นคงเป็นนิทานที่เล่ากันในพื้นเมือง มีมาแต่ก่อน
พุทธกาลช้านาน เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงยกเอาเรื่อง
นิทานมาแสดงเป็นอุปมาในพระธรรมเทศนาเนือง ๆ ก็ธรรมดาในเรื่อง
นิทานย่อมต้องมีตัวดีและตัวชั่ว ตัวดีจะเป็นคนก็ตามจะเป็นสัตว์เดียรัจฉาน
ก็ตาม ย่อมเรียกว่า "มหาสัตว์" มาเกิดสมมติขึ้นต่อภายหลังพุทธกาล
ว่า มหาสัตว์ในเรื่องชาดกนั้น คือพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ครั้นเมื่อมา
ตบแต่งร้อยกรองพระไตรปิฎกกันในชั้นหลัง ๆ ผู้แต่งประสงค์จะปลูก
ศรัทธาให้มั่นคงตามความเชื่อถือของตน จึงแต่งประชุมชาดกประหนึ่งว่า
พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ชัดเจนว่า มหาสัตว์นั้น ๆ มาเกิดเป็น
พระพุทธองค์และบุทคลหรือสัตว์อื่นนั้นๆมาเป็นผู้นั้นผู้นี้ในปัจจุบันชาติ รูป
เรื่องชาดกจึงเป็นเช่นปรากฏอยู่ในหนังสือนิยาตชาดก เพราะความเป็น
ดังอธิบายมานี้ ที่พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่เอานิทานในพื้นเมืองมาแต่งเป็น
ชาดก เป็นแต่แต่งตามแบบอย่างหนังสือเก่า ซึ่งพระคันถรจนาจารย์
ได้แต่งมาแต่ปางก่อน หาได้ตั้งใจจะหลอกลวงผู้หนึ่งผู้ใดว่าเป็น
พระพุทธวจนะไม่ พระเจ้าแผ่นดินพะม่าหากเข้าพระทัยหลงไปเอง

นิทานในปัญญาสชาดก เป็นนิทานที่ไทยเรารู้กันอยู่ซึมทราย
หลายเรื่อง เช่นเรื่องสมุทโฆษ เรื่องพระสุธนนางมโนหรา เรื่องสังข์ทอง
เรื่องคาวี เรื่องพระรถเสนเป็นต้น การที่เอาหนังสือปัญญาสชาดก

มาแปลพิมพ์จะเป็นประโยชน์สอบสวนให้รู้ว่านิทานเหล่านั้นเรื่องที่เขาเล่า
มาแต่โบราณเป็นอย่างไร ที่เอามาแต่งเป็นโคลงฉันท์และบทละคอน
กลอนอ่านเอามาแก้ไขเสียอย่างใดบ้าง และให้รู้เรื่องนิทานเก่าแก่ของ
ประเทศนี้ ซึ่งมิได้ปรากฏในที่อื่นก็อีกหลายเรื่อง เรื่องที่พิมพ์ในสมุด
เล่มนี้ชื่อสิหนาทชาดก เป็นเรื่องที่ ๒ ในปัจฉิมภาคแห่งปัญญาสชาดก

กรรมการราชบัณฑิตยสภา ขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีทักษิณา
นุปทาน ซึ่งเจ้าภาพงานศพ นางศรีรัษฎานุกูลกิจ (ผิว พุ่มพวง)
ได้บำเพ็ญเป็นปัตติทานมัยเนื่องด้วยทารสังคหธรรม และที่ได้พิมพ์
หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ

นายกราชบัณฑิตยสภา
วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

ปัญญาสชาดก

---

๒ สีหนาทชาดก

หลวงธำรงเดชรัฐ (เทศ วิริยรัต) เปรียญ ๔ ประโยคแปล

อตีตกมฺมยุตฺโต ตโย โลกาติ อิทำ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อตีตกมฺมยุตฺตภิกฺขู อารพฺภ กเถสิ

สตฺถา สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ณพระเชตวัน ทรงพระปรารภภิกษุผู้กอปรด้วยอดีตกรรมเป็นมลทิน ได้ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มว่า อตีตกมฺมยุตฺโต ตโย โลกา ดังนี้เป็นอาทิ

หิ ดังมีความพิศดารในนิทานวจนดังนี้ว่า วันหนึ่งพระภิกษุทั้งหลาย ประชุมสนทนากันในโรงธรรมสภาว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย น่าเลื่อมใสนัก พระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย พระองค์เป็นผู้สมควรที่บริษัทบูชาอย่างยิ่ง แท้จริงในกาลเมื่อพระบรมศาสดาได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว สรรพเทพดาทั้งหลายมีอินทร์พรหมเป็นต้น บริษัทเหล่าอื่นมียักษ์และนาคครุฑวิชชาธรเป็นต้น พากันบูชาพระศาสดาด้วยพวงมาลาดอกไม้และปทีปมีสีและกลิ่นหอมต่าง ๆ อันไพจิตร์

ครั้งนั้นพระภควันตบพิตร เมื่อทรงประทับอยู่ณพระคันธกุฎีอันอบด้วยเครื่องหอมฟุ้งทั่วไป พระองค์ทรงสดับคุณกถาซึ่งภิกษุสนทนากันนั้นด้วยทิพโสตธาตุ จึงเสด็จอุรยาตร์มาสู่โรงธรรมสภาด้วยพุทธ

อิริยาบถอันงามแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอประชุมพูดกันด้วยเรื่องราวอะไร ฯ ข้าพระยาทั้งหลายประชุมพูดกันด้วยเรื่องราวอย่างนี้ ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราผู้ตถาคตได้บรรลุปรมาภิสัมโพธิแล้ว เป็นผู้ควรที่บริษัทจะพึงบูชาอย่างยิ่ง ข้อนี้ไม่เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์เลย ในกาลปางก่อนตถาคตยังแสวงหาอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณอยู่ เป็นผู้สมควรอันบุทคลบูชาแล้วยิ่ง คำข้อนี้สมจริงในกาลเมื่อตถาคตได้เกิดเป็นสิหนาทกุมาร สรรพเทพามิท้าวอินทราและพรหมาเป็นต้น เกลื่อนกล่นพากันมาแต่ฉกามาพจรและพรหมโลก พร้อมกันบูชาเราตถาคตด้วยเครื่องสักการะมีระเบียบของหอมเป็นต้น ทรงตรัสดังนี้แล้วก็นิ่งอยู่ พระภิกษุทั้งหลายจะใคร่รู้จึงกราบทูลขอให้ทรงตรัสเทศนา พระองค์จึงทรงนำอดีตนิทานมาอ้างดังปรากฏต่อไปนี้ว่า

อตีเต ภิกฺขเว สตสหสฺสาธิเก ฯ ล ฯ สุญฺญกปฺโป อโหสิ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลที่ล่วงมาแล้วนาน ครานเมื่อตถาคตได้พยากรณ์แล้วล่วงมาได้ สี่อสงไขยยิ่งด้วยแสนกัลป ครานนั้นสุญญกัลปอันหนึ่งปรากฏขึ้นในโลก มีพระเจ้าพรหมทัตองค์หนึ่ง ครองราชสมบัติอยู่ณพรหมวดินคร ยังมีกุฎุมพีผู้หนึ่งมีทรัพย์สมบัตินับได้ สิบแปดโกฏิ ภายหลังสมบัตินั้นถึงความเสื่อมสิ้นหมดไปด้วยภัยต่าง ๆ ในที่สุดกุฎุมพีนั้นรักษาทรัพย์ไว้ได้ประมาณพันหนึ่ง ถึงความยากจนผู้คนข่าวทาสกรรมกรก็พากันหลบหนีไปสิ้น ทนเลี้ยงชีพอยู่กับภรรยาสองคนเท่านั้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดาบิดาของเราผู้ตถาคตเมื่อยังบำเพ็ญกุศล สมภารจะให้บริบูรณ์อย่นั้นไปเกิดในเทวโลก ก็ฝ่ายพระพุทธบิดานั้นท่าน ไปเกิดเป็นพลาหกเทวบุตร อยู่ในเทวโลกชั้นปรนิมิสวดี ส่วนพระพุทธ มารดานั้นท่านสร้างสมกุศลตามพระพุทธบิดา ท่านไปเกิดในดุสิตเทวโลก ครั้นสิ้นอำนาขบุญแล้วจุติจากเทวโลก มาถือปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาแห่ง กุฎุมพีผู้นั้น คืนวันพระพุทธมารดาปฏิสนธินั้น ภรรยากุฎุมพีนิมิตรฝัน เห็นว่า มีบุรุษผู้หนึ่งถือเอาถาดทองคำอันเต็มไปด้วยปลาและเนื้อและสุป พยัญชนะ ประคองเข้าไปยังสำนักแห่งกุฎุมพีภรรยาแล้วมอบถาดทอง นั้นให้ กุฎุพีภรรยานั้นพอรับเอาถาดทองไว้ ก็ตกใจตื่น ครั้นรุ่งขึ้นเช้า ภรรยากุฎุมพีนั้นจัดหาเข้าตอกดอกไม้แล้วไปยังสำนักท่านผู้รู้ทำนายฝัน เล่าความฝันให้ฟังแล้วก็ถามผลแห่งความฝัน ท่านผู้รู้ทำนายฝันตรวจ ลักษณสุบินแล้วพยากรณ์ว่า ท่านจักมีครรภ์ทารกอยู่ในครรภ์นั้นจะเป็น หญิง หญิงนั้นคลอดแล้วเจริญรุ่นขึ้นเป็นกุมารี ท่านทั้งสองผู้เป็น บิดามารดาจักทำกาลตายไป เมื่อกุมารีธิดาของท่านมีอายุครบยี่สิบปี จักได้ลูกผู้ชายคนหนึ่งหาบิดามิได้ ลูกชายคนนั้นจักมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ สามารถจะครอบครองสากลทวีปเป็นเที่ยงแท้

ภรรยากุฎุมพีนครสดับทราบความแล้วกลากลับมาเรือนของตน อุตส่าห์รักษาครรภ์ของตนไว้จนตลอดถึงสิบเดือนจึงคลอดธิดาออกมา มารดาบิดาจึงให้นามว่าสุภัททา เมื่อนางกุมารีมีอายุได้สิบปี สิบเอ็ดปี มีสิริระอินทริย์งามอุดมสมลักษณะแต่วาจานั้นหยาบคาย บุรุษชายคนใด เห็นแล้วก็ให้เสียวสยดสยอง ต่อนั้นมาบิดามารดาทั้งสองนั้นครั้นถูกโรค

บิดานั้นแล้วก็ทำกาลตายไป นางสุญภาคินั้นก็ถึงอนาถาหาที่พึ่งมิได้ ต่อกาลนานมานางนั้นมีอายุครบยี่สิบปีจึงไปอาศัยอยู่กับนายคามโภชก ๆ (๑) นั้นปราศจากความกรุณาบริภาศนางกุมาริด้วยวาจาหยายช้าต่าง ๆ

อยู่มาบหนึ่งถึงฤดูจะไถนา นางสุญภาคินั้นคิดขึ้นมาว่า เราอาศัยอยู่กับนายคามโภชกผู้หาความกรุณามิได้ ถูกด่าถูกว่าต่าง ๆ ทนอยู่มาได้นานถึงเพียงนี้ ถ้าหากว่าจะมีผู้ชายคนใดคนหนึ่งเขาจักมาขอเราเอาไปเป็นภรรยาไซร้ นายคามโภชกก็จะหาเหตุต่าง ๆ แกล้งข่มเหงเรา ถ้ากะไรเราจักขอยืมนาของนายคามโภชกทำสักกริสหนึ่งหรือสองกริส ภายหลังเราแสวงหาทรัพย์เป็นต้นทุนได้จึงจะคืนที่นานั้นให้นายคามโภชก คิดตกลงในใจแล้วก็ไปหานายคามโภชกบอกความว่า ข้าแต่นาย ดิฉันมาอาศัยท่านอยู่นับได้เก้าปีแล้ว บัดนี้ดิฉันจะยืมที่นาท่านทำสักกริสหนึ่งหรือสองกริสก่อน ภายหลังหาทรัพย์ต้นทุนได้จะคืนที่นาให้แก่ท่าน นายคามโภชกนั้นก็ยินดี ด้วยหวังใจจะให้นางสุญภาคีออกเสียจากเรือน เพราะว่าเป็นหญิงปากร้ายจึงพูดว่า ดีหละแม่ เราจักให้ที่นาหนึ่งกริสอันให้ผลเมล็ดเข้าราวยี่สิบลำเรือมาดแก่เจ้า แต่เจ้าต้องไปหาเข้าปลูกในสำนักคนอื่น เราจะช่วยทำการไถและหว่านให้แก่เจ้า นายคามโภชกพูดตกลงกันแล้ว จึงบอกให้ที่นาตำบลหนึ่ง ซึ่งเป็นที่สัญจรไปมาแห่งโคกระบืออยู่ใกล้ชายป่า นางสุญภาคีจึงลานายคามโภชกไปเที่ยวขอเข้าปลูกตามชาวบ้าน ได้เข้าปลูกอันให้ผลตลอดบ้าง และเข้าปลูก

---

(๑) หมายความว่า นายอำเภอ หรือกำนัน

ให้ผลกลางบ้าง อันให้ผลปลายบ้าง อันให้ผลไม่เสมอกันบ้าง แล้ว นางก็จัดการไถนาทำกระท่อมน้อย ๆ อยู่รักษานาแต่ผู้เดียว

ครานั้นในชมพูทวีป มีพวกยักษ์และพวกยักษ์ไปสู่สำนักท้าวเวสสวัณ พากันบำรุงท้าวเวสสวัณด้วยความอุตสาหมากสิ้นกาลช้านาน ยักษ์และยักษ์บางพวกร้องขออาณาเขตต์ในป่ากะท้าวเวสสวัณแล้ว ขับสัตว์และมนุษย์ที่เที่ยวไปในอาณาเขตต์นั้นกินเป็นอาหาร ยักษ์และยักษ์บางพวกร้องขอกระดังเหล็ก(๑) กะท้าวเวสสวัณ สามารถจะครอบสัตว์เป็นให้ตายกินเนื้อเป็นอาหาร ยักษ์และยักษ์บางพวกขอไม้เท้ามิฤทธิมากกะท้าวเวสสวัณ อันสามารถชี้ช้างต้นให้ตายชี้ช้างปลายให้เป็น ยักษ์และยักษ์บางพวกขอกายของตนกะท้าวเวสสวัณ ให้สามารถเหิรไปในอากาศได้ และให้สามารถกระทบกายมนุษย์ตายกินเนื้อเป็นอาหาร ยักษ์และยักษ์บางพวกขอพรกะท้าวเวสสวัณไว้ เพื่อให้มีสรีระกายใหญ่ยิ่ง สามารถอาจวิ่งไล่จับมนุษย์กินได้ง่าย

ครานั้นท้าวสักกเทวราช พิจารณาดูมนุษยโลกทั่วไปด้วยทิพจักษุ เห็นมนุษย์ในชมพูทวีปพินาศไปด้วยภัยต่าง ๆ เมื่อจะแสวงหาบุคคลผู้จะเป็นที่พึ่งแก่มนุษย์ชาวชมพูทวีปด้วยเมตตาจิตต์จึงคิดว่า มนุษย์คนอื่นนอกจากท่านที่เป็นหน่อพระพุทธเจ้าแล้ว ไม่อาจเป็นที่พึ่งแก่พวกมนุษย์ได้ เดี๋ยวนี้ไม่มีท่านพุทธังกูรมาเกิดในโลกนี้เลย ก็ท่านพุทธังกูรไปเกิดอยู่ที่ไหนเล่า ทอดพระเนตร์เห็นพระมหาสัตวเจ้าอยู่ในดาวดึงสเทวโลก จวนจะจุติแล้ว จึงค้นดูตระกูลยิดามารดาของพระมหาสัตวต่อไป เห็น

---

(๑) น่าจะแปลว่า สุ่มเหล็ก

วลาหกเทวบุตรผู้บิดาพระมหาสัตวนั้น อันเกิดแล้วในชั้นปรนิมิสวดี เห็นนางสุญภาคีอายุครบย่างสิบปี ผู้มารดาพระมหาสัตวเจ้าอาศัยบ้านนายคามโภชกอยู่ณปัจจันตคาม ในแว่นแควันพรหมวดีนคร ในมนุษยโลก ท้าวสักกเทวราชก็เกิดโสมนัสแล้วปรารถนาจะให้พระโพธิสัตวเกิดในครรภ์นางสุญภาคีจึงคิดว่า เดียวนี้มารดาบิดาของพระมหาสัตวนั้น หาได้อยู่ร่วมในที่แห่งเดียวกันไม่ ถ้ากะไรเราจะใช้ให้วลาหกเทวบุตรนั้นเที่ยวไปใกล้ๆ ที่นาของนางสุญภาคี ด้วยเพศเป็นช้างป่าทำอาการคล้ายจะย่ำที่นาเสีย แล้วจะให้แสดงรอยเท้าช้างไว้ในที่นาแล้วจะให้ทำอาการหนีไปจากที่นั้น ครั้นนางสุญภาคีเห็นดังนั้นก็จักตามช้างไป ไม่เห็นแล้วก็จะกลับมามีกายาลำยากหยากจะกินน้ำ ครั้นเห็นน้ำในรอยเท้าช้างก็จะดื่มกิน ขณะนั้นเราจะเชิญท่านพุทธังกูรให้ถือปฏิสนธิในครรภ์ของนางสุญภาคีโดยทันที

ท้าวโกษิดำริแล้วก็เสด็จไปยังสำนักวลาหกเทวบุตรแล้วตรัสว่า แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ ท่านจงไปยังมนุษยโลกแปลงกายเป็นกุญชรตัวใหญ่แล้วย่ำเหยียบที่นาของนางสุญภาคีแสดงรอยเท้าไว้ในที่นานั้นแล้วหนีไปเสียจากที่นั้น แล้วจงแสดงรอยเท้าไว้ที่ทางจะไปยังนครทั้ง ๕ คือ สังกัสสนคร ๑ สหัสสนคร ๑ เชฏฐปุรนคร ๑ รัมมนคร ๑ พาราณสีนคร ๑ ทำเสร็จแล้วจงกลับมายังที่ตนเกิด ท้าวสักกเทวราชตรัสสั่งดังนี้แล้วก็เสด็จไปยังสำนักพระโพธิสัตวแล้วตรัสว่า แน่ะมหาบุรุษ กาลนี้เป็นกาลที่จะทรงบำเพ็ญบารมีแล้ว ขอเชิญท่านไปถือปฏิสนธิในครรภ์ของนางสุญภาคีผู้อยู่ในเมืองพรหมวดีนั้น ท่านจะได้เป็นเอกราชเป็นใหญ่ยิ่งในโสฬสนครในชมพูทวีปเทียงแท้ พระบรมโพธิสัตวก็ยินดีรับคำเชิญของ

ท้าวสักกเทวราชไว้ ท้าวสหัสนัยครั้นถือปฏิญาณของพระโพธิสัตวแล้วก็เสด็จกลับยังที่อยู่ของพระองค์

ส่วนวลาหกเทวบุตรนั้น จึ่งนิรมิตรูปเป็นช้างใหญ่ไปเหยียบย่ำที่นาของนางสุญภาคีแสดงรอยเท้าไว้ ให้ปรากฏ แล้วก็แสดงรอยเท้าไว้อีกห้ารอย มีรอยเท้าทางจะไปเมืองสังกัสนครเป็นต้น เสร็จแล้วก็กลับไปยังที่อยู่ของตน ครั้นรุ่งขึ้นเช้านางสุญภาคีนั้น เห็นที่นาอันช้างเหยียบย่ำทำให้เป็นรอยก็น้อยใจคิดไปว่า เราทำนาไว้ไร่หนึ่งเท่านี้ ยังมีช้างมาย่ำยีที่นาของเราเสีย เราจะได้อาหารที่ไหนกินเล่า เอาเถอะเราจักตามไปฆ่าช้างนั้นเสียให้ได้ นางก็ติดตามรอยเท้าช้างไปด้วยกำลังโกรธก็หาพบช้างนั้นไม่ เหนื่อยหอบยอบซ้ำทั้งกระหายน้ำเป็นกำลังจึ่งหวนกลับมา เห็นวารีอันมีอยู่ในรอยเท้าช้างนางก็วักวารีนั้นดื่มกิน คราวนั้นพระโพธิสัตวพิจารณาดูพระมารดาด้วยทิพจักษุแล้ว เห็นนางสุญภาคีเคยเป็นมารดาของพระองค์มา จึงจุติจากเทวโลกถือปฏิสนธิในครรภ์ของนางสุญภาคี ในวันที่นางนั้นดื่มวารีในรอยเท้าช้างนั้น

ในราตรีวันนั้นนางสุญภาคีนิมิตรฝันเห็นว่า มีลมกองหนึ่งพัดมาแต่ทิศทั้งสี่ พัดหอบเอานางสุญภาคีไปวางไว้ณยอดภูเขาสรรพรกขชาติภูเขานั้นก็วินาศลงด้วยกำลังลมพัด นางสุญภาคีตกใจตื่นขึ้นกลัวจนตัวสั่น ครั้นรุ่งขึ้นเช้าบริโภคอาหารแล้ว ถือเอาเข้าตอกดอกไม้เป็นต้นไปสู่สำนักท่านผู้รู้ทำนายฝัน เล่าความฝันที่ตนเห็นนั้นให้ท่านฟังแล้วก็นั่งอยู่ส่วนหนึ่ง ท่านผู้รู้ทำนายท่านจึงพยากรณ์ว่า ดูกรแม่สุญภาคี ท่านนี้มิได้สมควรสังวาสกับบุรุษคนไรแต่จะได้ลูกชายอันเลิศผู้หนึ่ง ลูกชายของท่านกับ

ตัวท่านจักได้เป็นใหญ่ในสากลทวีปเที่ยงแท้ นางสุญญาคิทรายดังนั้น แล้วลากลับมายังกะท่อมของตนคิดตรองไปว่า เราจะได้ทำสังวาสกับบุรุษคนใดก็หาไม่ ท่านผู้รู้มาขอกกะเราว่าจะได้ลูกผู้ชายดังนี้ ความข้อนี้น่าอัศจรรย์ใจนัก

จำเดิมตั้งแต่กาลนั้นล่วงไปได้เดือนหนึ่ง จึงนางสุญญาคิมิครรภ์ปรากฏแก่มหาชนทั่วไป นายคามโภชกเห็นนางสุญญาคิมิครรภ์จึงถามว่า ดูกรแม่สุญญาคิ เจ้าทำสังวาสกิจกับบุรุษคนใด จงระบุชื่อบุรุษคนนั้นให้เรารู้จัก เราจักทำบุรุษคนนั้นให้เป็นผัวของเจ้าเสียณเดี๋ยวนี้ๆ ข้าแต่นาย ดิฉันไม่ได้ทำสังวาสกิจกับบรุษคนใด ดิฉันไม่อาจจะบอกบุรุษคนนั้นให้ท่านรู้จักได้ นายคามโภชกนั้นโกรธเหลือเกินจึงปริภาศนางสุญญาคิด้วยวาจาหยาบว่า ดูกรหญิงถ่อย หญิงคนใดไม่ทำสังวาสกับบุรุษ หญิงคนนั้นย่อมไม่มีครรภ์เลย เจ้ากล่าวมุสาวาทไม่สมควรจะอยู่ในบ้านเรือนของเรา เจ้าจงออกไปเสียให้พ้นบ้านเรือนของเรา

นางสุญญาคิสดับคำบริภาศดังนั้นก็ละอายขัดใจขึ้นมาจึงตอบว่า ท่านคามโภชกคนชั่วร้าย เมื่อดิฉันพูดจริง ๆ ท่านก็ไม่เชื่อ ท่านแกล้งกล่าวว่าดิฉันทำชั่วร้ายแล้วขับไล่ดิฉัน ตัวท่านหาใช่เป็นสัปปุรุษไม่ พูดเท่านั้นแล้วก็ลุกขึ้นจากอาศน เก็บเครื่องใช้สรอยของตน ขนออกจากบ้านเรือนนายคามโภชก แล้วไปขออาศัยอยู่ณที่อื่นต่อไป ผลเข้ากล้าของนางสุญญาคิที่ทำไว้นั้น ก็ให้สำเร็จผลบริบูรณ์เป็นปกติดี มหาชนมีนายคามโภชกเป็นต้นเห็นผลเข้ากล้าของนางสุญญาคิดียิ่งนัก ก็พากันอัศจรรย์ใจเกินประมาณยิ่งหนักหนา

ส่วนนางสุญภาคิกุมารินั้น ครั้นตั้งครรภ์ถ้วนสิบเดือนบริบูรณ์แล้วก็คลอดบุตรเป็นผู้ชาย เวลาคลอดนั้นก็สะดวกดายหามีทุกขเวทนาเหมือนหญิงอื่น ๆ ไม่ ด้วยอำนาจบุญสมภารของพระโพธิสัตว์หากคุ้มครองรักษา มารดานั้นค่อยประคองเลี้ยงบุตรไว้เป็นอันดี บุตนั้นหามีโรคไม่ ครั้นเจริญวัยก็สมบูรณ์ด้วยลักษณรายมีรูปโสภาน่าพิงชม เมื่อวันจะถือเอาชื่อกุมารนั้น มารดาให้ชื่อว่าหัตถิบุตตกุมาร เพราะอาศัยที่นางดื่มน้ำในรอยเท้าช้างเป็นนิมิตรเครื่องหมาย

จำเดิมแต่นั้นมา หัตถิบุตตกุมารถึงความเจริญขึ้นโดยลำดับ ครั้นมีอายุครบเจ็ดขวบเมื่อจะไปยังบ้านหรือนิคมหรือป่าไม้ ก็ได้ไปพร้อมกับมารดาเสมอไป วันหนึ่งหัตถิบุตตกุมารได้ไปป่า แสวงหาราก ไม้ผลไม้เป็นอาหาร ครั้นเห็นเถามันเถาหนึ่งจึงพูดกะมารดาว่าข้าแต่มารดา เถามันนี้งอกงามนักมารดาจงขุดย่อลงตรงนี้เถิด ภายหลังข้าพเจ้าจักทำตามซึ่งมารดาขุดไว้ มารดาจึงเริ่มขุดย่อก่อนตามคำบุตรบอก แล้วจึงบังคับให้บุตรขุดตามต่อภายหลัง

เมื่อชนทั้งสองกำลังขุดคุ้ยมูลดินอยู่ ยักษ์ตนหนึ่งมาพบเข้าหวังจะกินชนทั้งสองนั้น จึงนิรมิตกายของตนให้สูงประมาณเท่าต้นตาล มีอาการพิลึกน่ากลัวเข้าไปยังที่นั้น ฝ่ายมารดาพระโพธิสัตว์นั่งอยู่ใกล้ปากย่อ เห็นยักษ์มาดังนั้นจึงร้องเรียกบุตรว่า ดูกรพ่อ เดี๋ยวนี้ยักษ์ตนหนึ่งรูปร่างกายน่ากลัวเดินเข้ามา พ่อจงขึ้นมาจากย่อเสียโดยเร็ว กุมารได้ยินมารดาร้องเรียกดังนั้น ก็รีบขึ้นมาเห็นยักษ์แล้วจะได้กลัว

ก็หาไม่ ยอกกะมารดาว่าข้าแต่มารดา ยักษีศาขมหายักษ์ตนนี้มาจะจับเอาเราไปกินเป็นอาหาร มารดาอย่ากลัวเลย ข้าพเจ้าจักสำแดงฤทธิให้มารดาเห็นในวันนี้

ลำดับนั้นแล ยักษีศาขยักษ์เดินเข้ามาใกล้มารดาและบุตรนั้น พระโพธิสัตวจึงประหารยักษ์ด้วยมือและบันลือสีหนาทว่า ดูกรยักษ์คนชั่วร้ายเจ้าเข้ามาใกล้เราเพื่อจะเอาอะไรหรือ มหายักษ์ครั้นสดับสีหนาทของพระโพธิสัตวดังนั้นก็ตกใจไม่อาจเข้าไปใกล้ก็ยืนนิ่งอยู่ที่นั่น กุมารนั้นเห็นยักษ์ยืนอยู่จึงได้ โดดขึ้นไปยืนอยู่บนบ่ามหายักษ์ด้วยกำลังกายของตนจึงเอากรจับจิกผมแล้วขู่ว่า แน่ะยักษ์คนชั่วร้ายเจ้าทำอาการจะกินมารดาเรา เราจักต่อยศีรษะเจ้าให้แตกด้วยกำหมัดของเราณบัดนี้ มหายักษ์ได้สดับดังนั้นให้สะดุ้งตกใจกลัวแล้ววิงวอนว่า ข้าแต่มหาบุรุษ ท่านจงอดโทษให้แก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าไม่รู้จักหญิงผู้นี้ว่าเป็นมารดาของท่านจำเดิมแต่ข้าพเจ้าเกิดมาจนมีอายุถึงสามสิบปีเข้านี้ ข้าพเจ้าเที่ยวไปในนานาประเทศ จับมนุษย์ฆ่ากินเป็นอาหารประมาณนับไม่ถ้วน ข้าพเจ้าไม่ได้พบบุทคลผู้มีฤทธิเดชานุภาพเหมือนดังท่านนี้เลย ขอท่านจงมีเมตตาให้ทานชีวิตแก่ข้าพเจ้าเถิด

พระโพธิสัตว์สดับวาจามหายักษ์วิงวอนดังนั้นจึงพูดว่า แน่ะมหายักษ์ ถ้าหากว่าเจ้าขอชีวิตไว้ไซร้เราจะยกให้ แต่เจ้าอย่าฆ่ามนุษย์ในแว่นแคว้นพรหมวดินครและแว่นแคว้นเมืองอื่น ๆ เลย มหายักษ์นั้นก็ให้ปฏิญาณไว้แก่พระโพธิสัตว์ว่าจะไม่ฆ่ามนุษย์กินอีกต่อไป หัตถิปุตตกุมารนั้นจึงลงจากบ่ามหายักษ์แล้วนั่งอยู่ มหายักษ์ก็หมอบลงแทบ

ห้องสมุดพุทธสมาคม
จังหวัดนครราชสีมา

ยาทมูลพระโพธิสัตว์กิจอยู่ในป่านั้น อำลาไปยังป่าใหญ่ไกลที่อยู่หมู่มนุษย์สำเร็จวสนะ

พระโพธิสัตว์สองคนกับมารดา ถือมูลมันซึ่งขุดได้กลับไปยังบ้านเรือนของตน นางสุภัทราคิดว่าลูกของเรามีเดชใหญ่ แต่ก่อนเราก็ไม่เคยเห็นพึงมาเห็นวันนี้ เหตุเรื่องนี้ก็สมกับทำนายฝันที่เราได้เห็นแล้ว ลูกของเราจักเป็นอัครราชในสากลชมพูทวีปเทียงแท้ ดำริแล้วก็เกิดโสมนัสจึงผลัดชื่อลูกเสียใหม่ให้นามว่าสิหนาทกุมาร เมื่อสิหนาทกุมารมีวัสสายุกาลถ้วนสิบห้าปีจึงถามมารดาว่า ข้าแต่มารดา ทารกทั้งหลายในบ้านนี้เขามีบิดาทุกคน ก็เหตุไรเล่าตัวข้าพเจ้าจึงไม่มีบิดาเหมือนเขา แม่เจ้าจงบอกบิดาให้ข้าพเจ้ารู้จักบ้าง ฯ ดูกรพ่อมารดามีอายุได้ยี่สิบปี มีช้างใหญ่ตัวหนึ่งมาเหยียบย่ำที่นาของมารดาแล้วหนีไป มารดาขัดใจไล่ตามช้างนั้นไปหาทันไม่ มารดาเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเดินกลับมากระหายน้ำเต็มที เห็นวารีในรอยเท้าช้างสารจึงดื่มน้ำนั้นกินจนอิ่ม ต่อนั้นมามารดาก็มีครรภ์จึงคลอดบุตรคือตัวพ่อนี้ ฯ ข้าแต่มารดา ข้าพเจ้าก็เป็นลูกช้างกระนั้นหรือ ฯ เออพ่อเป็นลูกช้างแน่หละ ดูกรพ่อ เมื่อพ่อยังเป็นพาลทารกอยู่นั้นมารดาให้นามพ่อว่าหัตถิปุตตกุมาร เพราะอาศัยเหตุที่มารดาดื่มน้ำในรอยเท้าช้างกินบัดนี้พ่อเจริญรุ่นขึ้นมามารดาจึงเปลี่ยนชื่อเดิมเสีย ให้นามใหม่ว่าสิหนาทกุมารกระนี้

พระโพธิสัตว์สะดับความตามมารดาบอกดังนั้น ก็ถือมั่นในสันดานของตนว่าช้างนั้นเป็นบิดาจริง เพราะเหตุว่าอันบุญสมภารทำนิสสัยใน

ช้างหากตักเตือนใจจึ่งพูดกะมารดาว่า ข้าแต่มารดา บัดนี้ข้าพเจ้าจักขอลามารดาไปเที่ยวแสวงหาช้างผู้เป็นบิดา ๆ ดูกรพ่อ พ่อจักไปเสาะหาบิดาก็หาพบไม่ ด้วยวารีทรยเท้าช้างซึ่งมารดาดื่มแล้วนานประมาณถึงสิบห้าปี บัดนี้รอยเท้านั้นจักศูนย์หมดแล้ว เดียวนี้พ่อไม่อาจจะเห็นได้ชัดเจน ๆ ข้าแต่มารดา ถ้าหากว่ารอยเท้าช้างจักศูนย์หายเสียไซร้ มารดาจงกรุณาพาข้าพเจ้าไปให้ถึงที่ ๆ มารดาดื่มน้ำกินเถิด นางสุญภาคิมีความอาลัยในบุตรจึ่งพูดห้ามอีกว่า ดูกรพ่อ ถ้าว่ามารดาพาพ่อไปชี้รอยเท้าให้ในที่นั้น ถ้าว่าพ่อเห็นรอยเท้ายังปรากฏอยู่แล้วก็จักตามบิดาไป และจะทิ้งมารดาไว้คนเดียว มารดาหาที่พึ่งมิได้ต้องภัยต่าง ๆ มีผีสาจภัยเป็นต้นบ้างนั้น นับวันมารดาจักหาชีวิตไม่ พ่ออย่าพอใจยินดีที่จะไปหาบิดานั้นเลย ๆ ข้าแต่มารดา ถ้าว่ามารดากลัวภัย ข้าพเจ้าจักพามารดาไปให้อยู่ในราชสำนักพระเจ้าพรหมทัตต์ มารดาอย่าโทมนัสเลย ช่วยพาข้าพเจ้าไปให้ถึงที่รอยเท้าบิดาของข้าพเจ้าด้วยเถิด

นางสุญภาคิจึงพาพระโพธิสัตว์ไป ชี้ให้เห็นรอยเท้าพระยากุญชรที่ตนดื่มน้ำกิน พระโพธิสัตว์เห็นแล้วก็โสมนัสยินดี จึงพร้อมด้วยมารดากลับมาเรือน จึงอ้อนวอนมารดาขอลาเพื่อจะไปติดตามหาบิดา ครั้นมารดาอนุญาตแล้วก็พามารดาไปยังราชสำนักแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราช ข้าพระยาทขอทูลลาไปเสาะหาบิดา ขอฝากมารดาไว้ในสำนักพระองค์ด้วย พระเจ้าข้า พระโพธิสัตว์เฝ้าทูลฝากมารดาไว้ในสำนักของพระราชาด้วยเคยคุ้นกันมาในกาลปางก่อน พระ

โพธิสัตว์กรายไหว้อำลามารดาแล้วสั่งว่า ข้าแต่มารดา ๆ จงอยู่ในราชสำนัก ข้าพเจ้าจักขอลาไปณบัดนี้ ๆ ดูกรพ่อ พ่อจักไปติดตามบิดาขอให้พ่อมีชัยชะนะแก่หมู่ข้าจามิตรผู้คิดประทุษร้ายทั้งปวงเถิด ขอให้กอปร์ด้วยความสุขปราศทุกข์นิราศภัยทุกทิวาราตรีทั้งปวง ขอความมงคลใหญ่หลวงจงมีแด่พ่อ ขอให้พ่อมีอายุยืนยิ่งนาน และขอกุศลธรรมจงช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูพ่อสิ้นกาลเนืองนิตย์ พระโพธิสัตว์ประคองหัตถ์ทำอัญชลีพระมารดาแล้ว ก็เสาะหารอยเท้าช้างไป

นางสุญภาคิก็ได้อยู่ในราชสำนัก ระลึกถึงบุตรอยู่เป็นนิตย์แต่หาได้มีจิตย์ยินดีในฉันทราคเหมือนหญิงสามัญนั้นไม่ เพราะได้สั่งสมบุญสมภารไว้มาก กับทั้งเป็นสัตว์บริสุทธิ์อันมาแล้วแต่ดุสิตวิมาน เมื่อพระโพธิสัตว์ไปติดตามรอยเท้าช้างอยู่นั้น มหาชนมีอำมาตย์เป็นต้นพากันปรารถนานางสุญภาคิเป็นยาทบริจาริกา พากันเล้าโลมนางสุญภาคิด้วยมธุรพจน์ นางสุญภาคิก็มิได้ ยินดีในมธุรวาจาของมหาชนมีอำมาตย์เป็นต้นเหล่านั้น มหาชนมีอำมาตย์เป็นต้นก็ไม่อาจเข้าไปใกล้และทำข่มเหงนางสุญภาคิได้ เพราะเหตุบุญสมภารของพระโพธิสัตว์คุ้มครองรักษาไว้

พระโพธิสัตว์เข้าติดตามรอยเท้าช้างไปตามลำดับ ล่วงพ้นแดนพรหมวดินครไปจนถึงสังกัสสนคร บุตรอำมาตย์ในนครนั้นนามว่าพลังกกุมาร อายุได้ ๑๖ ปี มีกำลังมากสามารถถอนกอไผ่และต้นไม้ได้ วันหนึ่งพระราชาสังกัสส รับสั่งให้หาตัวพลังกกุมารเข้ามาเฝ้าแล้วตรัสว่า แน่ะเจ้ากุมาร ตัวเจ้าหนุ่มแน่นอยู่ เมื่อบิดาของเจ้าตายไปแล้ว

เจ้าจักได้รับตำแหน่งที่ฐานันดรของบิดาเจ้า ยังนี้เจ้าจงไปถอนกอไผ่
เอามาปลูกไว้ให้รอบกำแพงเมือง ถ้าหากว่าพวกข้าศึกมาล้อมเมือง
เราไซร้ ก็จะไม่อาจเข้าไปภายในเมืองได้ พลังกกุมารรับโองการแล้ว
ถวายคำนับไปป่าไผ่ ถอนพุ่มไม้ไผ่แล้วทำให้เป็นหาย ๆ นำมาปลูก
ไว้ตามพระราชดำรัสทุก ๆ วัน

ครานั้นสีหนาทกุมารเมื่อเดินตามรอยเท้าช้างไป ได้พบพลังก
กุมารกำลังนำพุ่มไม้ไผ่อันหนึ่งด้วยหาบข้างหนึ่ง จึงคิดว่าบุรุษผู้นี้นำ
พุ่มไม้ไผ่อันหนึ่ง ๆ มาด้วยหาบ ทำอาการเหมือนว่าตนมีกำลังมาก
กว่าคนอื่น ผิวฉะนั้นบุรุษผู้นี้จักรู้จักอุบายของเราได้อย่างไร เราจัก
ทำบุรุษนั้นให้แหงนหน้าขึ้นแล้วละอายใจด้วยอุบายอย่างนั้น คิดแล้วก็
เข้าไปใกล้กะตุกเอาปลายไม้ไผ่ของพลังกกุมารไว้ พลังกกุมารนั้น
ถูกพระโพธิสัตว์กะตุกปลายไม้ไผ่ไว้ดังนั้น จึงหงายหน้ามาเบื้องหลัง
ด้วยอาการเหมือนจะเซซวนก็โกรธขนเหลือเกินแล้วถามว่า แน่ะน้อง
ชาย ท่านมาฉุดคร่าหายเราไว้อย่างนี้ จักอวดดีว่าตนมีกำลังมาก
กว่ากระนั้นหรือ ฯ แน่ะพี่ชาย เราจะมีกำลังก็ดีหรือไม่มีกำลังก็ดี
ท่านพึงเข้าใจเอาด้วยตนเองเถิด ฯ แน่ะน้องชาย เราสองคนจักทำ
ขันสู้กำลังต่อกันและกันเดี๋ยวนี้ (ก็จะรู้ว่าใครจะมีกำลังมากกว่าใคร)
ถ้าหากว่าเราแพ้ไซร้ เราจะไปอยู่บำเรอเท้าท่าน ฯ แน่ะพี่ชาย
ท่านจักทำความขันสู้กับเราจงทำเนาไว้ก่อน ธรรมดาบุรุษกล่าวคำใด
ไว้ถ้อยคำนั้นเป็นคำจริงหากลับกลอกไม่ ท่านกล่าวคำเมื่อกี้นั้นเพราะ
ท่านกำลังโกรธอยู่ ท่านจะทำถ้อยคำนั้นโดยจริงใจหรือ หรือว่า

ท่านจะทำตามอัธยาศัยของท่าน ๆ แน่ะน้องชาย เราหากลัวท่านไม่เราหาทิ้งคำพูดของตนเสียไม่ บัดนี้เราจักจับตัวท่านกะแทกแผ่นดินก่อนภายหลังท่านจงจับตัวเรากะแทกแผ่นดินทำเหมือนอย่างนั้นบ้าง เราสองคนก็จะเห็นกำลังแห่งกันและกัน

เอวญฺจ ปน วตฺวา พลังกกุมารครั้นว่าขานอย่างนี้แล้วตรงเข้าจับสีหนาทกุมารเข้าไว้มั่นคงด้วยกำลังแรงแล้วกะแทกแผ่นดินลงไป สีหนาทกุมารจมแผ่นดินลงไปเพียงแข้ง ต่อนั้นสีหนาทกุมารเมื่อจะแสดงกำลังบ้าง จึงจับพลังกกุมารเข้าไว้ให้มั่นแล้วกะแทกลงณแผ่นดิน พลังกกุมารจมแผ่นดินลงไปเพียงเข่า พลังกกุมารนั้นรู้สึกสภาพสีหนาทกุมารว่ามีกำลังกว่าตนและสภาพที่ตนแพ้ด้วยแล้วพูดว่า แน่นาย ข้าพเจ้าท้าพะนันกับท่านด้วยกำลังความโกรธ และเราจะทิ้งธรรมเนียมของผู้ชายเสียไม่ได้ เราถึงซึ่งสภาพเป็นทาสของท่านแล้วณบัดนี้ ท่านจงหยุดยืนอยู่ที่นี่ก่อนคอยท่ากว่าข้าพเจ้าจะกลับมา ครั้นพูดอย่างนี้แล้วจึงนำพุ่มไม้ไผ่ใส่หาบ นำเอาไปปลูกไว้ในที่เคยปลูกเสร็จแล้ว จึงไปสู่สำนักพระราชากราบทูลเรื่องราวนั้นให้ทรงทราบทุกประการ พระราชาทรงสะดับทราบความนั้นแล้ว หาทรงรับสั่งประการใดต่อไปไม่

พลังกกุมารกราบถวายบังคมพระราชากลับไปบ้าน ถือเอาสะเบียงอาหารพอต้องการแล้วไปสู่สำนักสีหนาทกุมาร พระโพธิสัตว์พาพลังกกุมารไปเสาะหารอยเท้ากุญชร ล่วงแดนสังกัสสนครไปถึงสหัสสบุรี มีอมัจจบุตรผู้หนึ่งนามว่าเตชกุมารมีวัสสายุกาลครบยี่สิบปีมีกำลังมาก เป็นอมัจจบุตรของพระราชาเจ้าเมืองสหัสสบุรี วันหนึ่งพระราชารับสั่งให้หา

ตัวเตชกุมารเข้ามาเฝ้าแล้วตรัสว่า แน่ะกุมาร เจ้าเป็นผู้มีกำลัง เมื่อบิดาของเจ้าทำกาลตายไปแล้ว เจ้าจะได้รับที่ฐานันดรของบิดาเจ้า บัดนี้เจ้าจงไปนำเอาก้อนหินมากองไว้ที่ประตูเมืองด้วย ที่รักษาเมืองด้วย ถ้าหากว่าข้าศึกมาล้อมเมืองเรา พวกเราจะช่วยกันประหารข้าศึกเหล่านั้นให้พ่ายแพ้หนีไป อมัจจบุตรเตชกุมารรับพระราชดำรัสถวายบังคมแล้ว ไปถึงภูเขาใหญ่ทำก้อนหินใหญ่ ๆ เท่าตุ่มให้แตกออกเป็นก้อนใส่สาแหรกเข้าข้างหนึ่ง ๆ นำมาด้วยหาบแล้วทำให้เป็นกอง ๆ ไว้ที่ประตูเมืองข้างที่ตามกำแพงเมืองข้าง

ครานั้นสีหนาทกุมารเดินตามรอยเท้ากุญชรไปกับด้วยพลังกกุมาร ได้พบเตชกุมารนำก้อนหินไปด้วยหาบจึงพูดกะพลังกกุมารว่า แน่ะพี่เราจะทำความเย้ยเล่นกะบุรุษผู้นั้น พูดเท่านั้นแล้วจึงเข้าไปใกล้เตชกุมารนั้น เอาน้ำก้อยเกี่ยวก้อนหินเข้าไว้แล้วคร่ามา เตชกุมารไม่ทันรู้ความหนักอันพระโพธิสัตว์คร่าไว้นั้น เหมือนดังว่าจะนอนหงายลงไป จึงรู้ซึ่งหินหนักนั้นอันโพธิสัตว์คร่าไว้ นึกเสียใจด้วยสำคัญว่าตนมีกำลังกว่าชนทั้งปวงซึ่งอยู่ในเมืองนั้น จึงพูดกะสีหนาทกุมารอย่างนี้ว่า แน่ะน้องชาย ท่านมาคร่าหินของเราให้หนักไว้สำคัญว่าตนมีกำลังกว่ากระนั้นหรือ ฯ แน่ะพี่ชาย เราจักมีกำลังหรือไม่มีกำลังก็ดี ข้อนี้ท่านของรู้ด้วยปัญญาของตนเถิด ฯ ดูกรน้องชาย ถ้าหากว่าท่านมีกำลังไซร้ เราสองคนจักทำพะนันกันด้วยเรี่ยวแรง ถ้าหากว่าผู้ใดแพ้ ผู้นั้นต้องเป็นทาสของผู้ชะนะ

สิหนาทกุมารได้ฟังดังนั้นจึงเข้าใจว่า ยุรุษผู้นี้ต้องการเราเป็น
ทาสจึงกล่าวท้าทายกะเรา ด้วยสภาพมาสำคัญตนว่ามีกำลังกว่า
เข้าใจได้ดังนี้แล้วก็พูดตอบว่า แน่ะพี่ชาย ตัวท่านกล่าวอย่างนี้แล้ว
แม้เราก็ไม่ขัดอัธยาศัยท่าน แต่ถ้อยคำของท่านที่พูดนั้นมั่นคงแล้วหรือ
ยังไม่มั่นคง เตชกุมารนั้นให้ปฏิญาณแก่สิหนาทกุมารรับว่ามั่นคงแล้ว
จึงวางหาบไว้ตรงเข้าขับรวยพระโพธิสัตว์กะแทกลงณปถพี พระโพธิสัตว์
จมลงในปถพีเพียงแข้ง พระโพธิสัตว์จึงขับรวยเตชกุมารทำให้จมลงไป
ในปถพีเพียงโคนขา เตชกุมารถึงความแพ้แต่หาละสัจจปฏิญาณเสีย
ไม่แล้วพูดอย่างนี้ว่า แน่ะนาย ท่านเป็นนายข้าพเจ้าและข้าพเจ้าเป็น
ทาสของท่าน ข้าพเจ้าจักขอตามท่านไป พระโพธิสัตว์จึงพูดว่า
แน่ะพี่ชาย ท่านไม่ละสัปปุริสธรรมจักไปกับข้าพเจ้าดีแล้ว ท่านจง
กลับไปยังราชสำนักทูลลาเสียก่อน จึงกลับมาไปกับข้าพเจ้าต่อภายหลัง
เตชกุมารรับถ้อยคำพระโพธิสัตว์นั้นแล้ว เชิญให้พระโพธิสัตว์
รออยู่ในที่นั้น นำหาบหินด้วยย่าของตนเองไปกองไว้ที่ใกล้ประตูเมือง
เข้าเฝ้าพระราชากราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราช ข้าพระยาทได้
พะนันกับบุรุษคนหนึ่งถึงความแพ้เขาโดยยอมเป็นทาส บัดนี้ข้าพระยาท
ขอทูลลาไปกับบุรุษคนนั้น ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตให้
ข้าพระยาทเฉิดพระเจ้าข้า ทูลขอพระราชานุญาตแล้วก็ทูลเล่าเหตุผล
โดยลำดับแต่ต้นเดิมมาถวายพระราชาให้ทรงทราบ พระราชาทรงฟัง
ดังนั้นทรงพระอาลัยยิ่งนัก แต่ไม่อาจละประเพณีธรรมได้ จึงได้ตรัสว่า

แน่ะเตชกุมาร เจ้าไม่อาจจักละปฏิญาณที่ตนให้แก่เขาไว้ ก็จง
ไปตามอัธยาศัยของเจ้าเราอนุญาตให้ละ เตชกุมารรับพระราชโองการ
แล้วทูลลามาเรือนของตน ได้จัดขนเอาขาทนียโภชนียาหารพอควรเลี้ยง
ชีพแล้วไปสู่สำนักพระโพธิสัตว์ ๆ ได้พาเตชกุมารกับพลังกกุมารสองคน
เที่ยวเสาะค้นรอยเท้ากุญชรไปโดยลำดับ ได้บรรลุถึงอาณาเขตต์ยักษ์
ตนหนึ่ง

กิร ดังได้ยินเล่ามาว่า ยักษ์ตนนั้นไปบำรุงท้าวเวสสวัณมีความ
ชอบ จึงขออาวุธสองอย่างกะท้าวเวสสวัณคือกะด้งเหล็ก(๑)มีฤทธิมาก
อาจครอบสัตว์ดิรัจฉานและมนุษย์ให้ตายอย่างหนึ่ง ไม้เท้าเหล็กมีฤทธิ
เดชานุภาพมากอาจชี้ช้างต้นทำให้ตาย และชี้ช้างปลายให้เป็นอย่างหนึ่ง
ท้าวเวสสวัณก็ประทานให้แก่ยักษ์ตนนั้น ๆ ปกครองรักษาอาณาเขตต์
อยู่ณราวป่า คราวนั้นพระโพธิสัตว์เมื่อพาบุรุษสองคนไปเสาะหารอยเท้า
คชสาร พอมาถึงที่แห่งนั้นครั้นความหิวบีบคั้นแล้วอยากจะบริโภคอาหาร
ชนทั้งสองคือพลังกกุมารและเตชกุมาร เดินไปพบขุยจริส(๒)ตัวใหญ่ขุด
เจาะภูเขาใหญ่อยู่ใกล้ ๆ ที่นั้น อยากจะกินจริสเป็นอาหาร จึงช่วย
กันตัดต้นไม้เอามาทำเป็นเครื่องขุด พากันจัดแจงขุดขุยจริสขวางรู
เข้าไปก็ได้พบขาจริส พลังกกุมารจะฉุดคร่าขาจริสออกมาจริสนั้น
ประหาร (คิด) พลังกกุมารด้วยขาของตน พลังกกุมารก็กะเด็น
ไปตกในที่ไกลได้ร้องว่า ถึงความเวทนามีกำลังกล้าไม่อาจฉุดคร่า
เอาขาจริสนั้นออกได้ เตชกุมารพูดกะพลังกกุมารว่า เราจักลองฉุดขา

---

(๑) น่าจะแปลว่า สุ่มเหล็ก (๒) เห็นจะตรงกับภาษาว่า จังหรีด

จริสดูบ้าง พูดแล้วก็ถกเขมนโจงกะเบนให้มั่น ตรงเข้าไปใกล้จับขาจริส
คร่าห์ออกมา จริสนั้นประหาร (ดิด) เตชกุมาร ๆ ก็กะเด็นลอยไป
ตกในที่ไกลได้ร้อยยี่สิบวา ถึงความเวทนามีกำลังกล้า

สิหนาทกุมารเห็นสองกุมารมีอาการเยี่นดังนั้น จึงเข้าไปฉุดคร่าห์
ขาจริส ๆ ก็ดิดพระโพธิสัตวด้วยขาของตน พระโพธิสัตวจับขาจริส
ไว้ตัดขาให้ขาดออกไป แล้วส่งให้แก่สองกุมาร ๆ เที่ยวหาไฟเพื่อจะเผา
ขาจริสกิน เห็นแสงไฟในศาลายักษ์ พลังกกุมารจึงไปยังศาลายักษ์
ต้องการไฟ ยักษ์นั้นเห็นพลังกกุมารมายังศาลาของตน ขับเอาไม้
เท้าข้างต้นชี้ไปให้ตรงพลังกกุมารนั้น ด้วยอานุภาพแห่งไม้เท้านั้นพลังก
กุมารก็ไม่อาจจะไหวกายได้นอนกลิ้งอยู่ในที่นั้น เว้นแต่ยังหายใจเข้า
ออกได้อยู่ ยักษ์จึงเอากะด้งเหล็กครอบพลังกกุมารต้องการจะให้ตาย
พลังกกุมารหาถึงความตายไม่ ด้วยอานุภาพยารมีพระโพธิสัตวรักษาไว้
เตชกุมารนั่งคอยท่าไม่เห็นพลังกกุมารกลับมา ก็ตามไปถึงศาลา
ยักษ์นั้นก็ยกโคนไม้เท้าชี้ไปตรงเตชกุมาร ๆ หาถึงมรณะไม่ ด้วย
อานุภาพยารมีพระโพธิสัตวหากอุปถัมภนาการ

จริงอยู่ สองกุมารนั้นเมื่อจะไปหาไฟ หายอกกะพระโพธิสัตว
ไม่ พากันไปด้วยหมายใจว่าตนมีกำลังมาก ก็เมื่อสองกุมารตาม
พระโพธิสัตว์มาครั้งนั้น พระโพธิสัตวยังหาได้ทำอิทธิฤทธิ์หน่อยหนึ่งให้
ปรากฏไม่ เพราะเหตุนั้น สองกุมารจึงไม่ลามหาสัตว์ก่อนแล้วไป
สิหนาทกุมารไม่เห็นสองกุมารกลับมาจึงดำริว่า มานพสองคนเมื่อจะ
ไปเที่ยวหาไฟหาขอกกะเราให้รู้ไม่ อาศัยอติมานของตนจึงพากันไป

เมื่อครั้งก่อนไม่อาจฉุดคร่าห์ชาติสออกได้ ถึงกับตัวเราต้องช่วยฉุดชาติสให้ มันหารู้จักว่าเราจะมีกำลังมากกว่าไม่ การที่ไปหาไฟคราวนี้ มานพทั้งสองจะต้องถูกอันตรายสักอย่างหนึ่งแน่ ดำริแล้วก็เดินตามหาสองมานพนั้นไป

ยักษ์ตนนั้นครั้นเห็นพระโพธิสัตวเดินมาจึงคิดว่ามานพผู้นี้จักมาเสาะหาสองมานพแน่ จึงขยับไม้เท้าเหล็กยืนอยู่เพื่อจะลองใจพระโพธิสัตวๆ นั้นครั้นเดินมาใกล้ยักษ์ๆ ชักโคนไม้เท้าไปตรงพระโพธิสัตวต้องการจะให้ตาย สีหนาทกุมารหามิกายหวั่นไหวสักว่าหน่อยหนึ่งก็หาไม่ ยักษ์ตนนั้นจึงไปหยิบเอากะด้งเหล็กที่ครอบพลังกกุมารไว้ นำมาเพื่อจะครอบพระโพธิสัตว ๆ หาสะดุ้งกลัวไม่ เห็นยักษ์นำกะด้งมาจึงประหารกะด้งนั้นด้วยกำหมัด ทำให้พลัดตกจากมือยักษ์แตกเป็นจุณวิจุณไป เมื่อจะบันลือสีหนาทจึงพูดว่า แน่ะยักษ์คนชั่วร้าย ถ้าหากว่าท่านจับเอาสองบุรุษของเราไปไซร้ จงนำมาส่งให้เราเสียโดยดี ถ้าหากว่าท่านจับบุรุษทั้งสองของเราไปไม่นำมาส่งให้แก่เราไซร้ เราจะประหารศีร์ษะท่านให้แตกตายด้วยกำหมัดณบัดนี้

ยักษ์ได้ฟังดังนั้นกลัวจนตัวสั่นแล้วหมอบลงไปประณมมือไหว้วิงวอนพระโพธิสัตวว่า มหาบุรุษ ข้าพเจ้ามีอายุได้สามร้อยปี เที่ยวกินสัตว์และมนุษย์ในชมพูทวีปมิใช่น้อย ยังไม่เห็นบุรุษแม้แต่คนหนึ่งซึ่งจะมีอานุภาพมากเหมือนท่านเลย บัดนี้มานพสองคนถูกข้าพเจ้าเอาไม้เท้าทิพชักให้นอนกลิ้งอยู่ในที่นั้น ท่านจงไปเอาไม้เท้าทิพข้างปลายชักไปให้ตรงมานพสองคน มานพสองคนนั้นก็จะได้อัสสาสะและมีชีวิตคืนเป็น

ปกติเหมือนดังเก่า เพราะเหตุว่าไม้เท้าทิพนี้ ท้าวเวสสวัณท่านเลื่อมใสในคุณของข้าพเจ้าประทานให้ไว้ ท้าวเวสสวัณท่านกรุณาต่อสัตวโลก ทำไว้เพื่อจะให้ได้ชีวิตคืนด้วยปลายไม้เท้า ยักษ์ตนนั้นพรรณนาดังนี้แล้วจึงให้ไม้เท้าทิพแก่พระโพธิสัตวแล้วบอกว่า ท่านจงถือไม้เท้านี้ไปชุบรุษสองคนนั้นด้วยข้างปลาย อาจทำบุรุษนั้นให้ฟื้นขึ้นมาตามเดิม ไม้เท้าทิพนี้ข้าพเจ้ายกให้เป็นสิทธิแก่ท่านแล้ว ท่านจงนำเอาไปใช้ตามอัธยาศัยของท่านเถิด

พระโพธิสัตวรับเอาไม้เท้าทิพแล้ว ก็ไปยังสำนักบุรุษสองคนทำปลายไม้เท้าให้ตรงสองบุรุษ ๆ ก็กลับได้สติฟื้นเป็นปกติ พระโพธิสัตวจึงพาตัวสองบุรุษไปสู่สำนักยักษ์ ๆ นั้นจึงกราบไหว้พระโพธิสัตวแล้วกล่าวว่า ข้าแต่นาย ข้าพเจ้าเกิดเป็นยักษ์มาแล้วสองชาติ ท่านจงกรุณาช่วยทำข้าพเจ้าให้พ้นจากกำเนิดยักษ์ด้วยเถิด ๆ แน่ะพ่อยักษ์ ท่านประสงค์จะให้พ้นกำเนิดยักษ์ ท่านจงสมาทานศีลมีองค์ห้าแล้วท่านจักพ้นจากกำเนิดยักษ์ ยักษ์นั้นจึงไปอาบน้ำชำระกายให้สะอาดแล้วจงกลับมาหาเรา ยักษ์นั้นรับว่าสาธุกระนี้แล้วก็ไปอาบน้ำชำระกายเสร็จแล้วกลับมานิรมิตธรรมาศน์อันประดับด้วยสรรพาภรณ์งามไพจิตร จึงเชิญพระโพธิสัตวให้ขึ้นนั่งณธรรมาศน์ พระโพธิสัตวขึ้นนั่งยังธรรมาศน์แล้วแสดงธรรมด้วยมคธภาษาดังนี้ว่า

ปาณา น หนฺตพฺพา อทินฺนาทาโน น อาทาตพฺโพ กาเมสุ มิจฺฉาจารา น กริตพฺพา มุสาวาทา น วตฺตพฺพา มชฺโช น ภุญฺชิตพฺโพติ ฯ

ความว่า ท่านอย่าพึงฆ่าสัตว์มีชีวิต ๑ ท่านอย่าพึงถือเอาพัสดุสิ่งของอันเจ้าของเขาไม่ให้ ๑ ท่านอย่าพึงทำความประพฤติผิดในกาม ๑ ท่านอย่าพึงกล่าวคำเท็จไม่จริง ๑ ท่านอย่าพึงบริโภคน้ำอันทำผิดมีแล้วให้เมา ๑ (เจตนาธรรมเครื่องงดเว้นห้าอย่างนี้ ชื่อว่าเบญจศีล)

ยักษ์นั้นครั้นถือเอาศีลในสำนักพระโพธิสัตว์แล้วกล่าวว่ามหาบุรุษข้าพเจ้าไม่ปรารถนาสภาพเป็นยักษ์ ท่านจงฆ่าข้าพเจ้าผู้มีศีลเสียเถอะข้าพเจ้าจุติจากกำเนิดยักษ์แล้วจักไปเกิดในสวรรค์ด้วยอานุภาพแห่งศีล ฯ แน่ะพ่อยักษ์ เราไม่ทำการฆ่าสัตว เราไม่อาจฆ่าตัวท่านได้ ฯ ข้าแต่นาย ถ้าท่านไม่อาจฆ่าข้าพเจ้าได้ ไซร้ ท่านจงบังคับสองบุรุษนั้นว่าท่านจงชี้โคนไม้เท้าให้ตรงยักษ์ดังนี้ ข้าพเจ้าก็จะถึงความตายกรรมหนักหามีแก่ตัวท่านไม่ ยักษ์นั้นหยิบไม้เท้าทิพส่งให้เตชกุมารวิงวอนว่า แน่ะมานพ ท่านจงชี้โคนไม้เท้าให้ตรงข้าพเจ้า ๆ ก็จะตายไปยาปกรรมจะได้มีแก่ท่านหามิได้ เพราะเหตุว่าไม้เท้ามีฤทธิมากเองเมื่อข้าพเจ้าตายแล้วท่านจงผ่าท้องออก ก็จะเห็นกระดูกปรากฏมีต่าง ๆ กัน ทีนั้นท่านจงชี้ปลายไม้เท้าให้ตรงกระดูกเหล่านั้น กระดูกชะนิดใดเป็นกระดูกมนุษย์ กระดูกชะนิดนั้นก็จะเกิดเป็นมนุษย์ กระดูกชะนิดใดเป็นกระดูกสัตว์เดียรัจฉาน กระดูกชะนิดนั้นก็จะเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉานมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉานต้องการจะไปในที่ใด ท่านจงปล่อยให้เขาไปในที่นั้นตามความประสงค์ของเขา

เตชกุมารนั้นหยิบไม้เท้าทิพชี้ทางโคนให้ตรงยักษ์ ๆ ทำกาลตายไปเกิดในดาวดึงสเทวโลกด้วยเดชแห่งศีล มานพทั้งสองจึงช่วยกัน

ผ่าท้องยักษ์ออกเห็นกระดูกทั้งหลาย จึงเอาปลายไม้เท้าชี้ให้ตรงกระดูก
เหล่านั้น ด้วยอานุภาพไม้เท้าทิพ กระดูกทั้งหลายก็เกิดเป็นมนุษย์
พากันไปยังประเทศของตน กระดูกทั้งหลายซึ่งเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉานก็
พากันไปยังประเทศของตน สิหนาทกุมารจึงใช้ ให้สองมานพไปเอาไฟมา
เผาศริสยริโภคกยัดด้วยสองมานพ สองมานพรู้สึกว่าพระโพธิสัตว
มีมหิทธิและอานุภาพมากกว่าตน จึงกราบไหว้แล้วหมอบลงแทบเท้า
พระโพธิสัตวพูดว่า ข้าแต่นาย จำเดิมแต่นี้ไปท่านจงเป็นที่พึ่งแก่ข้าพเจ้า
ทั้งสอง ๆ ขอถึงท่านเป็นที่พึ่งอาศัยตราบเท่าสิ้นชีวิต

พระโพธิสัตวเจ้าถือไม้เท้าทิพ ตามรอยเท้า ช้างไป พร้อมด้วยสอง
มานพต่อไป จนบรรลุถึงเชฏฐปุรนคร ในเชฏฐปุรนครนั้นมียักษ์ตนหนึ่ง
ฆ่าฝูงมนุษย์ ให้ถึงวินาศทำมตฆาตกรรมกินเนื้อมนุษย์ที่ฆ่าตายแล้วดังนี้
ประมาณเดือนหนึ่ง พวกมนุษย์ที่เหลือจากยักษ์กินนั้น พากันทิ้งบ้านเรือน
หนีไปซ่อนเร้นอยู่ในป่าและทิศานุทิศ พระโพธิสัตวกับสองมานพเดิน
ไปพบบ้านเรือนในเมืองเชฏฐปุรีว่างเปล่าหามีมนุษย์ไม่จึงพูดกันว่า เมือง
นี้จะมีอันตรายเกิดขึ้น เราจะเสาะหาคนไต่ถามให้รู้ข้อความก็หามี
มนุษย์อยู่ไม่ พระโพธิสัตวจึงชวนสองมานพนั้นเที่ยวเสาะค้นหามนุษย์ไป
ในพระนครและที่ต่าง ๆ ทั่วไป

ครานั้นมียักษ์ตนหนึ่งเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในกลองใหญ่ ได้ฟังถ้อยคำ
พระโพธิสัตวพูดกับสองมานพนั้น จึงคลานออกมาจากกลองแล้วแจ้งว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ยักษ์ตนหนึ่งมาที่เมืองนี้จับมนุษย์ฆ่ากินแล้วก็ไปสู่ป่า
ท่านทั้งหลายปรารถนาจะไปในที่ใดจงรีบไปในที่นั้นเสียเถิด มนุษย์ใน

เมื่อนั้นบางพวกก็ขุดหลุมซ่อนตัวอยู่ในแผ่นดิน บางพวกหนีไปซ่อนเร้นอยู่ตามซอกภูเขา บางพวกก็หนีไปซ่อนตัวอยู่ในป่ารักษาตนอยู่ในที่นั้น ๆ ๆ แน่ะพ่อบุรุษ เราหากลัวยักษ์นั้นไม่ ยักษ์นั้นจะมากินในเวลาใด ๆ ถ้าว่าตีกลองขึ้นเมื่อใด ยักษ์ได้ยินเสียงกลองแล้วจะมากินในกาลเมื่อนั้น พระโพธิสัตว์ใช้ให้พลังกกุมารตีกลองขึ้นสามครั้ง ยักษ์นั้นครั้นได้ยินเสียงกลองดังก็ผลุนผลันมาโดยเร็ว เมื่อกำลังวิ่งมามีกายาสูงใหญ่สี่ชั่วลำตาลน่าพิลึกพิกลัว เที่ยววิ่งเวียนค้นหามนุษย์จนรอบทั่วพระนคร

สิหนาทกุมารเห็นยักษ์มาอย่างนั้นจึงดำริว่า ถ้าเราจะฆ่ายักษ์ตนนี้เสียไซร้ กรรมที่ฆ่ายักษ์เสียนี้หาควรแก่เราไม่ ถ้าว่าเราจะไม่ฆ่ายักษ์ตนนี้เสียไซร้ ยักษ์ตนนี้ก็จะทำอันตรายแก่มนุษย์มากนัก เราจักให้พลังกกุมารถือไม้เท้าทิพไว้เสียเถิด พลังกกุมารต้องการทำอย่างใดจงทำตามชอบใจเถิด ดำริแล้วก็มอบไม้เท้าทิพให้พลังกกุมารถือไว้ พลังกกุมารจับไม้เท้าทิพได้จึงฆ่ายักษ์นั้นตายด้วยอานุภาพไม้เท้าทิพ

พระโพธิสัตว์เห็นยักษ์ตายแล้วจึงบังคับบุรุษผู้อยู่ในกลองนั้นว่าแน่ะบุรุษ เจ้าจงไปทูลพระราชาและบอกมหาชนซึ่งรักษาตนอยู่ในป่าเป็นต้นให้ทราบทั่วกัน บุรุษนั้นก็เที่ยวไปยังราวป่ากราบทูลพระราชาและบอกมหาชน แจ้งยุบลเรื่องราวให้ทราบทุกประการ พระราชาและมหาชนทราบว่ายักษ์ตายแล้ว ก็ดีใจพากันกลับเข้ามายังพระนคร เห็นพระโพธิสัตว์และมานพทั้งสองแล้วไต่ถาม ทราบความว่ามหายักษ์ตายจริงยิ่งโสมนัส เชื้อเชิญพระโพธิสัตว์เพื่อให้เสวยราชสมบัติในพระนครนั้น

ต่อไป พระโพธิสัตว์จึงตอบว่า ท่านทั้งหลายผู้เจริญเราเที่ยวมาเสาะหาบิดาของเรา เราจะรับราชสมบัติยังไม่ได้ ถ้าหากว่าเราพบบิดาแล้วจึงจะกลับมาเมืองนี้อีก ถ้าหากว่าท่านทั้งหลายยังกลัวภัยมหายักษ์ไซร้ เราจะให้พี่ชายของเราอยู่เฝ้ารักษาพระนครทั่วรัฐมณฑลให้พ้นภัย พระโพธิสัตว์จึงอภิเษกพลังกกุมารให้ครองราชสมบัติณเชฏฐปุรนคร ให้โอวาทสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมแล้ว จึงพาเตชกุมารมาจนบรรลุถึงรัมมปุรนคร

รัมมปุรนครนั้น มียักษ์ตนหนึ่งจับมหาชนกินเสียเป็นอันมาก ทำอันตรายมาได้ประมาณเดือนหนึ่ง พระราชาและมหาชนเหลือจากยักษ์กินพากันหนีไปในป่าซ่อนเร้นอยู่ตามซอกภูเขาและราวไพร พระโพธิสัตว์กับเตชกุมารพอไปถึงเมืองนั้น ไม่เห็นมหาชนเห็นแต่เมืองว่างเปล่าจึงพูดกับเตชกุมารว่า ที่เมืองนี้เห็นจะมีอันตรายสักอย่างหนึ่งจึงไม่มีมนุษย์อยู่ บรุษคนหนึ่งซึ่งซ่อนตัวอยู่ในกลองได้สดับคำพระโพธิสัตว์ดังนั้น จึงค่อยคลานออกมาจากกลองใหญ่ แจ้งความเหมือนนัยที่ได้กล่าวมาแล้วณเบื้องหลังให้พระโพธิสัตว์ฟังทุกประการ พระโพธิสัตว์ให้เตชกุมารตีกลองขึ้นด้วยความนัดหมายบอกให้รู้ ยักษ์นั้นครั้นได้ยินเสียงกลองแล้วมีกายน่าพึงกลัวเหาะมาโดยอากาศด้วยกำลังฤทธิ

สีหนาทกุมารเห็นยักษ์เหาะมาจึงหยิบไม้เท้าทิพส่งให้แก่เตชกุมารๆ รับเอาไม้เท้าทิพแล้ว ชักขึ้นไปเบื้องบนตรงกายยักษ์ ด้วยอานุภาพไม้เท้าทิพ ยักษ์นั้นชักดิ้นหมุนคว้างพลัดตกลงเหนือแผ่นดิน ร้อง

เสียงดังดุจเสียงแผ่นดินจะถล่มทำลายไป เตชกุมารจึงผ่าท้องยักษ์ออกดูเห็นมีกระดูกอยู่มาก จึงเอาไม้เท้าข้างโคนชี้ให้ตรงกระดูก ด้วยอานุภาพไม้เท้าทิพ กระดูกในท้องยักษ์ก็กลายเป็นรูปมนุษย์และรูปสัตวเดียรัจฉาน พากันไปยังที่อยู่ของตนเหมือนนัยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น

พระโพธิสัตวเจ้าให้เชิญพระราชาและมหาชน ซึ่งหลบลี้ซ่อนตนอยู่ตามซอกเขาและราวไพร เมื่อบุรุษที่ซ่อนอยู่ในกลองนั้นไปบอกว่ายักษ์ตายแล้วให้มาประชุมพร้อมกันณพระนคร มหาชนมีพระราชาเป็นต้นจึงเชิญให้พระโพธิสัตวครองราชสมบัติณรัมมปุรนครต่อไป พระโพธิสัตวจึงห้ามว่าเราหาต้องการราชสมบัติเมืองนี้ไม่ ถ้าหากว่าท่านทั้งหลายกลัวภัยแต่มหายักษ์ไซร้ เราจะให้เตชกุมารรักษาพระนครนี้ตลอดทั่วรัฐมณฑลแล้วทำอภิเษกเตชกุมารให้ครองราชสมบัติณรัมมปุรนคร ให้ โอวาทสั่งสอนและแนะนำให้ตั้งอยู่ในสุจริตธรรม พระโพธิสัตวแต่ผู้เดียวออกจากรัมมปุรนครแล้ว ดำเนินไปตามรอยท้าวกุญชรตามลำดับบรรลุถึงเมืองพาราณสี ในกาลเมื่อพระโพธิสัตวมีอายุได้สิบห้าปี ได้ออกจากเมืองพรหมวดีแล้วมาถึงเมืองพาราณสีนับปีได้ห้าปี รวมอายุพระโพธิสัตวได้ยี่สิบปีถ้วน

พระโพธิสัตวถึงเมืองพาราณสีแล้ว พบเรือนยายแก่คนหนึ่งอยู่ในทักษิณทิสาภาคแห่งเมืองจึงแวะเข้าไปยังเรือนนั้น หญิงแก่เห็นพระโพธิสัตวเข้าจึงถามว่า หลานมาแต่ถิ่นฐานบ้านเมืองใดจึงมาถึงที่อยู่ของยาย ฯ หลานมาแต่เมืองพรหมวดีอันเป็นที่อยู่ของพระเจ้าพรหมทัต ฯ หลานจรมาไกลอย่าเที่ยวไปไหนจงอยู่กับยายที่นี่ วันนี้ยักษ์จะมากินมนุษย์

ที่ศาลาณเวลากลางคืน ยักษ์นั้นพระราชาอนุญาตให้กินมนุษย์มาได้แปดคนแล้ว พระโพธิสัตวจึงไต่ถามเรื่องราวกับยายแก่นั้น ยายแก่จึงเล่าเรื่องราวให้พระโพธิสัตวฟัง ดังปรากฏต่อไปนี้ว่า

ดูกรหลาน วันหนึ่งพระราชาของเราต้องพระประสงค์เนื้อในป่า จึงพร้อมด้วยพลโยธาเสด็จไปสู่ป่า พบเนื้อทรายที่พุ่มไม้ตัวหนึ่ง จึงรับสั่งให้พลโยธาล้อมพุ่มไม้นั้นโดยรอบแล้วตรัสว่า เนื้อทรายนี้หนีออกไปได้ข้างผู้ใดเราจะทำโทษแก่ผู้นั้นจงหนัก พวกอำมาตย์ตั้งใจระวังรักษาข้างด้านของตน ๆ ไว้มิได้ประมาท เนื้อทรายเห็นพลโยธาเบาบางที่ด้านพระราชา ก็วิ่งหนีออกไปโดยข้างด้านพระราชา ๆ ทอดพระเนตรเนื้อหนีออกไปดังนั้น พระองค์แต่ผู้เดียวเสด็จตามไปทันทรงฆ่าเนื้อนั้นแล้วแยกเนื้อดำเนินกลับมาถึงต้นไทรต้นหนึ่ง ทรงลำบากเหน็จเหนื่อยนักจึงหยุดพักอยู่ณโคนต้นไทร

ครานั้นยักษ์ตนหนึ่งสิงสู่อยู่ณต้นไทร เห็นพระราชาประทับนั่งอยู่ณภายใต้ร่มรุกขมูล จึงแสดงกายให้ปรากฏแล้วพูดว่า ท่านเข้ามาใต้ต้นไม้เราจะกินท่านเสีย ๆ แน่ะพ่อ ตัวเราเป็นถึงพระราชาพาราณสี ท่านจะกินเรานี้ด้วยเหตุที่เราเข้ามาอาศัยร่มไม้ใด เหตุที่เราเข้ามาอาศัยร่มไม้นั้น หาสมควรที่ท่านจะกินเราไม่ ๆ ถึงว่าท่านเป็นพระราชาแล้วก็ตาม เราจะฆ่าท่านกินจริง ๆ เพราะเหตุไรเล่า เพราะเหตุว่าไม้ต้นนี้ท้าวเวสสวัณท่านมอบให้เป็นสิทธิแก่เราว่า ถ้าว่ามนุษย์ก็ดีเดียรัจฉานก็ดี เข้ามาภายใต้เงาไม้ต้นนี้แล้ว ท่านจงฆ่ามนุษย์และเดียรัจฉานเหล่านั้นกินเถิด ดังนี้ เพราะเหตุนั้นเราจึงจะกินท่านเสีย

พระราชาทรงทราบเหตุนั้นแล้ว สะดุ้งตกพระทัยยิ่งนักจึงตรัสว่า แน่ะพ่อยักษ์ ท่านอย่ากินเราเสียเลย ถ้าว่าท่านกินเราเสียแล้ว ท่านก็จะไม่ได้กินคนอื่นอีกต่อไป จงให้ชีวิตแก่เราเถิด เราจะพาท่านไปยังสำนักพลโยธาของเรา ท่านจงบอกเหตุเรื่องนี้ให้แจ้งชัดแก่สำนักพลโยธาทั้งหลาย เราจะให้โยธาสร้างศาลาให้ท่านอยู่ณภายนอกเมือง แล้วจะให้เขาส่งมนุษย์นักโทษกับโภชนมาให้ท่านกินเป็นนิจกาล

ยักษ์นั้นรับพระราชดำรัสแล้วจึงตามเสด็จไปยังสำนักพลนิกายแล้วประกาศว่า แน่ะอำมาตย์ทั้งหลาย พระราชาของท่านประทานปฏิญาณแก่เราไว้ดังนี้ว่า เราจักสร้างศาลาให้อยู่ณภายนอกเมืองแล้ว จะส่งมนุษย์นักโทษมาให้บริโภค เพราะเหตุนี้ ท่านทั้งหลายทั้งปวงจงทราบทั่วกันเถิด พระราชาจึงเล่าความตั้งแต่ต้นจนปลายให้อำมาตย์ทั้งหลายฟังแล้ว จึงเสด็จเข้าพระนครให้สร้างศาลาไว้ที่ใกล้นคร และได้จัดส่งมนุษย์นักโทษไปให้ยักษ์บริโภคทุกวันล่วงไปได้แปดปี ยักษ์นั้นจะได้อยู่ที่ศาลาเป็นนิจก็หาไม่ ยักษ์มายังศาลานั้นต่อเมื่อเวลาจะบริโภคมนุษย์เท่านั้น

ครั้นกาลนานมา มนุษย์นักโทษในเรือนจำก็หมดสิ้นไปแล้ว พระราชาเสด็จไปยังศาลายอกแก่ยักษ์ว่ามนุษย์นักโทษไม่มีแล้วจะทำอย่างไรๆ ถ้าว่ามนุษย์นักโทษไม่มีแล้วไซร้ พระองค์จงย่างเนื้อมนุษย์ที่ตายแล้วภายในสิบสี่สิบห้าปีส่งมาให้ข้าพเจ้าๆ จะบริโภค พระราชาสั่งให้ย่างเนื้อมนุษย์ที่ตายแล้ว ส่งไปให้ยักษ์บริโภคเป็นนิจทุกวันไป ครั้นกาลต่อมากิจที่จะย่างเนื้อมนุษย์ที่ตายนั้นก็ไม่มีแล้ว มหาชนมีอำมาตย์เป็นต้น

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

จึงทูลพระราชาว่า ข้าแต่เทวยพิตรยักษ์ติดตามพระองค์มาถึงที่นี้ต้องการจะกินพระองค์ ๆ ขัดส่งมนุษย์นักโทษบ้างเนื้อมนุษย์ที่ตายทำให้สุกบ้างไปให้ยักษ์กินสิ้นกาลนานมาแล้ว สิ่งของที่จะส่งไปให้ยักษ์กินก็หมดสิ้นลงแล้ว ภัยนั้นได้เกิดขึ้นก็เพราะอาศัยพระองค์เป็นต้นเหตุ ถ้าว่าพระองค์ทรงพระกรุณาข้าพระบาทราษฎรทั้งหลาย จงยอมสละพระองค์เองให้ยักษ์กินเถิด ยักษ์นั้นจะไม่กลับมาทำข่มเหงชาวพระนครอีกต่อไป พระราชาทรงฟังดังนั้น ทรงมหากรุณามหาชนปรารถนาจะสละพระองค์ให้แก่มหายักษ์กิน

ยายแก่เล่าเรื่องราวให้ พระโพธิสัตว์ฟังจบตอนที่หนึ่งแล้วจึงเล่าต่อไปอีกว่า ดูกรหลาน พระราชานั้นมีพระราชธิดาองค์หนึ่งพระนามว่าสุวรรณพิมพากอปรด้วยรูปลักษณโสภายิ่งยอดนารีหาสตรีอื่นในเมืองจะเสมอเหมือนมิได้ พระชันษาพอครบถ้วนสิบหกปี ราชธิดานั้นครั้นสะดับทราบว่าพระราชบิดาจะสละพระองค์ให้ยักษ์กิน จึงเสด็จไปเฝ้าพระราชบิดากราบทูลว่า ข้าแต่พระบิตุราช กระหม่อมฉันจะใคร่สนองคุณพระองค์สละชีวิตแทน ปรารถนาเป็นนางภิกษุณีในสาสนาพระพุทธเจ้าซึ่งจะมาตรัสในกาลภายหน้า พระราชาตรัสว่า ถ้าหากว่าพระลูกยาปรารถนาเป็นนางภิกษุณีไซร้ พระบิดาก็จะทำความปรารถนาของลูกยาให้สำเร็จตามประสงค์ แม้ตัวพระบิดาก็ได้ปรารถนาสาวกภูมิในอนาคตกาลเหมือนกัน

ยายแก่เล่าเรื่องให้พระโพธิสัตว์ฟังจบตอนที่สองแล้วจึงสั่งกำชับว่า ดูกรหลาน วันนี้เวลาราตรี พระราชาจะส่งพระราชธิดาไปยังศาลา

ให้ราชธิดาคอยอยู่ในศาลานั้นแต่องค์เดียว เพื่อประสงค์จะให้ยักษ์บริโภคเป็นอาหาร หลานอย่าไปเที่ยวที่ไหน ๆ เลย จงอยู่ในเรือนของยายนี่เดี๋ยวนี้ว่า ข้าแต่ยาย ข้าพเจ้าหากลัวยักษ์นั้นไม่ ถึงว่ายักษ์นั้นจะมิฤทธานุภาพมากสักเท่าไร ข้าพเจ้าหาสะดุ้งตกใจกลัวไม่เลย ข้าพเจ้าอยากจะให้ชีวิตแก่พระราชธิดา ๆ จะยอมให้อุปถัมภนาการหรือไม่หนอ ๆ ดูกรหลาน ยายยากที่จะรู้จักวาระน้ำจิตต์ของพระราชธิดาได้ ราชธิดานั้นจะให้อุปถัมภนาการหรือไม่นั้น หลานจงตรองดูตามอัธยาศัยของหลานเถิด

พระโพธิสัตวบริโภคอาหารเย็นในสำนักยายแก่นั้นแล้วจึงบอกว่าข้าแต่ยาย ข้าพเจ้าจะลายายไปศาลาแห่งพระราชธิดา บอกลาแล้วถือเอาไม้เท้าทิพแล้วเดินไปใกล้ศาลา เห็นตุ่มน้ำกับผ้าเช็ดเท้าตั้งวางอยู่ที่ศาลาจึงทุบตุ่มน้ำและฉีกผ้าเช็ดเท้าเสีย แลไปพบหน้าพระนางสุวรรณพิมพาเข้านางสุวรรณพิมพาราชธิดาได้สะดับเสียงทุบตุ่มน้ำและเสียงเท้าก้าวมาจึงคิดว่ายักษ์นั้นจะมากินเราแล้ว พระนางก็สิ้นสติสัมปชัญญะ พระโพธิสัตวจึงถามว่า แน่ะกุมาริกา ท่านมาอยู่ทำไมในที่นี้เล่า นางราชธิดาพึงวาขามหาสัตวถามจะได้แลเห็นตัวก็หาไม่ จึงตอบไปด้วยหาสติมิได้ว่า พ่อยักษ์ เรามานั่งอยู่ที่นี่จักให้ชีวิตต้องการตายแทนพระราชธิดา ท่านจงรีบมากินเราเสียเถิด อย่าทำให้เราปะดักปะเดิดทนทุกขเวทนาเลย พระโพธิสัตวสะดับดังนั้นจึงดำริว่า นางกุมาริกาผู้นี้ปราศจากสติสัมปชัญญะ หมายเราเหมือนยักษ์จะมากินตัว ดำริแล้วก็นึกสลดใจจึงพูดบอกว่า แน่ะกุมาริกาตัวข้าพเจ้าหาใช่ยักษ์ไม่ เป็น

มนุษย์เช่นเดียวกับท่าน ราชธิดาสะดับดังนั้นก็ยังไม่เชื่อจึงคิดว่า
ยักษ์ตนนี้หวังจะลวงเราจึงพูดอย่างนี้ ถ้าหากว่าเราได้เห็นรูปยักษ์จะ
กลัวมากเราไม่แลดเสียดีกว่า ราชธิดาเลยไม่แลดพระโพธิสัตวสำคัญ
ว่ายักษ์แล้วพูดว่า พ่อยักษ์ อย่ามาลวงฉันเลยจงมากินฉันแทนพระราช
ธิดาเสียเดี๋ยวนี้ พระโพธิสัตวดำริว่า กุมาริกาคนนี้สันสติสมปฤดี
ทำตัวเราว่าเป็นยักษ์ ถ้ากะไรเราจะให้นางรู้ว่าเราเป็นชาติมนุษย์
คิดแล้วจึงยกมือขึ้นลูบปฤษฎางค์ราชธิดาแล้วพูดว่า แน่ะน้องหญิง พี่
เป็นมนุษย์จริง ๆ อย่ากริ่งใจสงสัยว่ายักษ์เลย ราชธิดาพอถูกสัมผัส
หัตถ์พระโพธิสัตวอ่อนละมุนเหมือนดังปุยนุ่น จึงทราบชัดว่าผู้นี้หาใช่
ยักษ์ไม่ นางก็ค่อยได้สติสมปฤดีขึ้นมา

ครั้นนางรู้ชัดแล้วจึงเหลียวหน้ามาแลดู เห็นรูปร่างพระโพธิสัตว
งามนักก็หายกลัวจึงพูดว่า แน่ะพี่ ดีฉันนี้ปรารถนาเป็นนางภิกษุณี
ในสาสนาพระพุทธเจ้าซึ่งจะมาตรัสในภายหน้า จึงได้สละชีวิตให้ยักษ์กิน
แทนพระราชธิดา ฯ แน่ะน้องหญิง ความจริงพี่จะมาช่วยอุปถัมภ์
ให้นางน้องพ้นจากมรณะ นางน้องจะยินดีให้พี่ช่วยหรือไม่ยินดีให้ช่วย ฯ
ข้าแต่พี่ พี่มีความกรุณาแก่น้องจงช่วยอุปถัมภ์ให้น้องพ้นมรณะตาม
อัธยาศัย ถึงว่าตัวน้องก็จะต้องสนองคุณพี่บ้าง เพราะเหตุไรเล่า
เพราะเหตุว่ายักษ์นี้ติดตามพระราชธิดามา พระราชธิดาสั่งจัดส่งเนื้อ
มนุษย์นักโทษบ้าง เนื้อมนุษย์ที่ตายแล้วสิบสี่สิบห้าคนบ้าง ไปให้ยักษ์กิน
สิ้นกาลนานมาแล้วถึงแปดปี เดี๋ยวนี้เนื้อมนุษย์ที่ตายแล้วและมนุษย์
นักโทษก็หมดไปไม่มีเนื้อจะส่งให้ยักษ์กิน พระราชธิดาของน้องกรุณาแก่

มหาชนกลัวว่าจะพากันถึงความวินาศ จึ่งจะทรงสละพระองค์เองให้ยักษ์ตัวของน้องจะสนองคุณพระราชบิดาจึ่งมานั่งอยู่ณศาลานี้ น้องจักให้ชีวิตแทนพระบิดาเพื่อให้ยักษ์กินตัวน้อง ๆ แน่ะน้องหญิง ยักษ์นั่นจะมากินน้องเมื่อเวลาไร ๆ ข้าแต่พี่ ยักษ์นั้นจะมาศาลานี้เมื่อเวลาดึกสงัดเงียบเสียงผู้คน เมื่อราชบิดาสนทนากับพระโพธิสัตวอยู่ก็พอดึกเวลาดึกดื่นเที่ยงคืน

ครานั้นถึงเวลาดึกแล้ว ยักษ์ตนนั้นออกจากที่อยู่ของตน เดินมาสู่ศาลานั้นเพื่อต้องการจะกินมนุษย์ พระโพธิสัตวเห็นยักษ์ตนนั้นมาถึงศาลาก็จำได้แน่ว่า ยักษ์ตนนี้เราเคยทรมานแล้ว ในกาลเมื่อเรามีอายได้เจ็ดปีเราเที่ยวไปในป่ากับมารดาเพื่อแสวงหามูลผลาผล ยักษ์ตนนี้เราทรมานเสียแล้วยังหลบมาอยู่ที่นี่อีก พระโพธิสัตวจึงร้องตวาดด้วยเสียงดังว่า แน่ะยักษ์คนชั่วร้าย เองยังมาทำอาการอย่างนี้หาควรไม่ เราได้ขอปฏิญาณเองไว้ว่าไม่ให้เองทำกรรมฆ่ามนุษย์ เองก็ให้ปฏิญาณแก่เราไว้ว่า ข้าพเจ้าจะไปอยู่ป่าจักไม่ฆ่ามนุษย์กินอีกต่อไป ก็บัดนี้ไฉนเองจึ่งมาทำกรรมอันไม่สมควรอีกเล่า ๆ ข้าแต่เจ้า ข้าพเจ้าให้สัญญาไว้จำเพาะเขตต์แดนของท่าน ข้าพเจ้ามากินมนุษย์ในที่ต่างหาก ถ้าว่าที่อันนี้เป็นอาณาเขตต์ของท่านไซร้ ข้าพเจ้าต้องโทษแล้วสมควรที่ท่านจะประหารชีวิตเสีย เชิญท่านฆ่าข้าพเจ้าเสียเดี๋ยวนี้เถิด

พระโพธิสัตวสะดับคำยักษ์พูดดังนั้นจึงตอบว่า แน่ะยักษ์ผู้ชั่วร้าย เราฆ่าสัตวมีชีวิตไม่ได้ เรากลัวต่อเวรกรรมและกลัวแต่จะไปเสวยทุกข์ในอบายภูมิ ๆ ข้าแต่เจ้า บัดนี้ข้าพเจ้าหน่ายจากอัตภาพยักษ์แล้ว ท่านจงฆ่าข้าพเจ้าเสียเถิดข้าพเจ้ายกเวรกรรมให้แก่ท่าน ๆ

แน่ะพ่อยักษ์ ถ้าว่าท่านต้องการจะตายไซร้ จงไปชำระกายเสียให้สิ้นมลทินแล้วบูชาเราด้วยดอกไม้จงตั้งใจฟังธรรมณสำนักเรา ยักษ์ตนนั้นจึงจัดการชำระกายและตบแต่งธรรมาศน์เสร็จ จึงเชิญพระโพธิสัตวให้แสดงธรรม

พระโพธิสัตวขึ้นนั่งณธรรมาศน์แล้ว จึงแสดงเบ็ญจศีลด้วยปัญญาของตนว่า สัตวมีชีวิตท่านอย่างพึงฆ่า ๑ พัศดุสิ่งของที่เขาไม่ให้แล้วท่านอย่าพึงถือเอา ๑ ความประพฤติผิดในกามทั้งหลายท่านอย่าพึงทำ ๑ คำเท็จไม่จริงท่านอย่าพูด ๑ น้ำทำผู้ดื่มแล้วให้เมาท่านอย่าพึงกิน ๑

พระโพธิสัตวแสดงลักษณะศีลแล้ว จึงแสดงอานิสงส์แห่งศีลต่อไปว่า แน่ะพ่อยักษ์ นรชนคนใดงดเว้นจากการฆ่าสัตวมีชีวิตเสียได้ นรชนคนนั้นเบื้องหน้าแต่ทำลายขันธ์แล้ว จะไปเกิดในจาตุมหาราชิกเทวโลก เสวยทิพสมบัติอันยิ่งด้วยคุณแห่งศีล นรชนคนใดเป็นผู้งดเว้นจากเจตนาที่จะถือเอาพัศดุสิ่งของที่เขาไม่ให้แล้ว นรชนคนนั้นเบื้องหน้าแต่ทำลายขันธ์แล้ว จะไปเกิดในดาวดึงสเทวโลก เสวยทิพสมบัติอันไพศาลด้วยกุศลนั้น นรชนคนใดเว้นจากประพฤติผิดในกามเสียได้ นรชนคนนั้นเบื้องหน้าแต่ทำลายขันธ์แล้ว จะไปเกิดในยามาเทวโลก เสวยทิพสมบัติอันยิ่งใหญ่ไพศาล นรชนคนใดงดเว้นจากวาจาเท็จเสียได้แล้ว นรชนคนนั้นเบื้องหน้าแต่ทำลายขันธ์ จะไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต เสวยทิพสมบัติใหญ่ นรชนคนใดงดเว้นจากดื่มน้ำเมาได้แล้ว นรชนคนนั้น

เบื้องหน้าแต่กายแตกแล้ว จะไปเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี เสวยทิพ
สมบัติอันมโหฬาร แน่ะพ่อยักษ์ ถ้าว่าท่านไม่ต้องการอยู่ในอัตภาพ
เป็นยักษ์ไซร้ จงจดจำทำศีลลักษณะไว้ในใจ จงอุตส่าห์รักษาศีลให้
บริสุทธิ์เป็นอันดี ก็จะไปเกิดในเทวโลกตามซึ่งเราระบุบอกไว้แล้วนั้น

พระโพธิสัตวเมื่อจะแสดงโทษแห่งความที่ไม่รักษาศีลต่อไป จึงพูด
ว่า แน่ะยักษ์ บุทคลผู้ใดมักฆ่าสัตวไม่รักษาปาณาติปาตสิกขาบท ผู้นั้น
ครั้นจุติจากอัตภาพนี้แล้ว จะไปเกิดในสัญชีวนรกเสวยทุกขเวทนาสิ้นกาล
นาน ครั้นตายจากนั้นแล้วจะมาเกิดในมนุษยโลก จะมีอายุสั้นอายุ
น้อยปราศจากญาติพี่น้องไม่มีใครนับถือต้อนรับ ด้วยโทษปาณาติปาต
ให้ผล บุทคลผู้ใดกอปร์ด้วยโลภลักจะโมยทรัพย์สิ่งของเขาคนอื่น ไม่
รักษาอทินนาทานสิกขาบท บุทคลผู้นั้นจุติจากมนุษยโลกนี้แล้ว จะไป
เกิดในกาลสุตนรกเสวยทุกขเวทนาสิ้นกาลนาน ครั้นพ้นทุกข์จากนรก
แล้วจะมาเกิดในมนุษยโลก ก็จะเป็นผู้ไร้ทรัพย์ยากจนเข็ญใจ เพราะโทษ
อทินนาทาน บุทคลผู้ใดมิจิตต์ผูกพันธ์ในภรรยาคนอื่นทำกามมิจฉาจาร
ไม่รักษากาเมสุมิจฉาจารสิกขาบท บุทคลผู้นั้นจุติจากมนุษยโลกแล้ว
จะไปเกิดในโรรุวนรกเสวยมหันตทุกข์สิ้นกาลนาน ครั้นพ้นจากนรกนั้น
แล้วจะมาเกิดในมนุษยโลก จะเป็นคนที่รูปวิกลไม่เป็นที่รักของพวก
มนุษย์ ด้วยโทษกามมิจฉาจารให้ผล บุทคลผู้ใดกล่าวคำเท็จคำหยาย
คำส่อเสียดคำเหลวไหล ไม่รักษามุสาวาทสิกขาบทไว้ บุทคลผู้นั้นครั้น
จุติจากมนุษยโลกนี้แล้ว จะไปเกิดในมหาโรรุวนรกเสวยมหันตทุกข์
อันใหญ่สิ้นกาลนาน ครั้นพ้นจากนรกนั้นแล้วจะเกิดในมนุษยโลก จะเป็น

คนมิกลิ่นปากเหม็นเป็นที่น่าเกลียดแห่งพวกมนุษย์ บุทคลผู้ใดยินดี
ชอบใจดื่มสุราและเมรัย บุทคลผู้นั้นครั้นจุติจากมนุษยโลกแล้ว จะไป
เกิดในดาปนรกเสวยมหันตทุกข์สิ้นกาลนาน ครั้นพ้นจากนรกนั้นแล้ว
มาเกิดเป็นมนุษย์ จะเป็นคนบ้าหาสติสัมปชัญมิได้ ด้วยโทษสุรา
เมรยมัชชปมาทัฏฐานให้ผล ด้วยประการฉะนี้แล

เมื่อจบธรรมเทศนาลง ยักษ์นั้นมาสมาทานศีลมั่นเป็นอันดี
ประคองอัญชลีเหนือเศียรเกล้าแล้วกล่าวว่า ข้าแต่เจ้า ขัดนี้ข้าพเจ้า
สมาทานศีลบริบูรณ์ดีแล้ว ท่านจงฆ่าข้าพเจ้าเสียเถิด ข้าพเจ้าจะจุติ
จากอัตภาพนี้ไปเกิดในเทวโลกด้วยผลแห่งเบ็ญจศีล เวรานุเวรจะหามี
แก่ท่านไม่ เพราะเหตุว่าข้าพเจ้าอนุญาตแก่ท่านแล้ว พระโพธิสัตว
ดำริว่า ยักษ์ตนนี้มิได้มีจิตรคิดผูกเวรแก่เราสละชีวิตให้แก่เรา เรา
จักทำความสงเคราะห์ให้แก่ยักษ์ตนนี้ ดำริแล้วจึงหยิบไม้เท้าทิพทำข้าง
โคนชี้ไปให้ตรงยักษ์ ยักษ์นั้นถึงสิ้นชีวิตแล้วไปเกิดเป็นเทวบุตรในดาว
ดึงสเทวโลก ด้วยผลานิสงส์แห่งเบ็ญจศีล เมื่อยักษ์ตายนั้นเป็นเวลา
ปัจฉิมยามแห่งราตรี

ราชธิดาสวรรณพิมพานั้น นั่งฟังตามธรรมเทศนาและเห็นยักษ์ตาย
ไป มีหฤทัยพี่ศวงจึงดำริว่า มานพผู้นี้มีบุญมากเป็นยอดเยี่ยมบุรุษหา
ผู้อื่นจะเปรียบมิได้ เรารักมานพนั้นนักหนา เราได้มานพนั้นมาเป็น
ภัศดาแล้วจักถวายด้วยสิริสวัสดี คิดแล้วจึงเข้าไปใกล้ยกหัตถ์ขึ้นไหว้
หมอบลงแทบยาทมูลแล้วพูดว่า ข้าแต่พี่ ท่านกรุณาให้ชีวิตแก่ดิฉันไว้
นับว่าท่านมีคุณมากหาที่จะเปรียบมิได้ ท่านจงเป็นภัศดาของดิฉันเถิด

ดิฉันขอยอมตัวเป็นยาทยริจาริกาของท่านต่อไป ฯ แน่ะภคินี พี่เป็นลูกคนจนอนาถาหาควรเป็นภัศดาของพระนางไม่ มารดาบิดาของพี่เกิดในตระกูลต่ำช้า พระนางจะมาผูกสิเนหาภะพี่หาสมควรไม่ มนุษย์ที่เกิดในตระกูลเข็ญใจในโลกนี้ คิดปรารถนาหาความอิศรหาถูกต้องกับความเป็นคนเลวไม่ มนุษย์เหล่านั้นชื่อว่าหาบุญญามิได้ ถ้าพี่จะทำความผูกพันธ์กับพระนางไว้ ชนทั้งปวงที่มีบุญญาเขาก็จักครหาติเตียนได้ เพราะอาศัยเหตุที่พระนางมาอยู่ร่วมกับตัวพี่ เพราะเหตุไรเล่า เพราะเหตุว่าพระนางเกิดในอิสสริยตระกูลแล้วจักมาอยู่กับพี่ผู้มีตระกูลอันต่ำช้า ฯ ข้าแต่พี่ถ้อยคำของพี่ที่พูดนั้นก็ควรแล้ว ถึงกระนั้นตัวดิฉันจะเป็นภักษาหารของยักษ์แล้ว ดิฉันกลับมาไม่ได้เป็นภักษาหารของยักษ์ ก็เพราะอาศัยพี่ช่วยฆ่ายักษ์ให้ตายเสีย ดิฉันควรเป็นทาษีบำเรอเท้าของพี่ อนึ่งยักษ์ตนนี้ยังไม่ตาย ก็จักทำอันตรายแก่ชาวเมืองมีพระราชบิดามารดาเป็นต้นให้วินาศไป เดี๋ยวนี้กำจัดยักษ์เสียแล้ว ยักษ์นี้จักไม่ทำอันตรายแก่ชาวเมืองอีกต่อไป ตัวพี่จักเป็นที่เลื่อมใสของชาวพระนครมีพระชนกชนนีเป็นต้น ความจริงเมื่อพระราชบิดานำดิฉันมาไว้ที่นี่เพื่อจะให้ยักษ์กิน พระราชบิดานั้นตรัสว่า รุ่งเช้าพระองค์เสด็จมายังศาลานี้แล้วจักทรงทำการปลงศพดิฉัน พระองค์ทรงตรัสเป็นมั่นคง พอรุ่งเช้าพระราชบิดาจะเสด็จออกมาโดยแท้ พี่จงอยู่ที่ศาลานี้ก่อนกว่าพระราชบิดาจะเสด็จมาถึง

พระโพธิสัตว์เจ้าจึงดำริว่า นางกุมาริกาผู้นี้พูดจริง ถึงเรารู้ว่าจริงแล้ว แต่ก็ยังไม่รู้จักอัธยาศัยของพระราชา ดำริแล้วจึงพูดกับพระราชบิดาว่า เวลานี้ราตรีก็สว่างแล้วพี่จะลาภคนี้ไปก่อน พี่จักฉีกชายผ้าให้ไว้เป็นสำคัญจักไปยังที่อยู่ของพี่ พระโพธิสัตว์พูดดังนั้นแล้ว

จึงฉีกชายผ้าห่มท่อนหนึ่งให้ราชธิดาไว้ ครั้นเมื่อแสงอรุณขึ้นมา พระโพธิสัตวเห็นพระราชาเสด็จมาแต่ไกล จึงบอกกะราชธิดาว่า แน่ะภคินี่ พี่จักลาไปณบัดนี้ พระโพธิสัตวเดินกลับแต่ที่นั้นไปยังที่อยู่แห่งยายแก่ที่อาศัยอยู่นั้น

ครานั้นพระราชาพร้อมด้วยมหาชน เสด็จไปยังศาลาทอดพระเนตรเห็นราชธิดาสุวรรณพิมพายังดำรงชีพอยู่ และทอดพระเนตรเห็นยักษ์ตายอยู่ที่นั้น ทรงพระเกษมสานต์จุมพิตพระราชธิดาตรัสถามว่า แน่ะแม่ ใครผู้ใดให้ชีวิตแก่ลูกยาและฆ่ายักษ์เสีย ฯ ข้าแต่พระบิดา มีมานพผู้หนึ่งมาแต่ไหนไม่ทราบเกล้า มานพผู้นั้นมายังศาลานี้ให้ชีวิตแด่กระหม่อมฉันและแสดงธรรมเทศนาให้ยักษ์ฟัง แล้วนางก็เล่าความทั้งปวงแต่ต้นจนปลายถวายให้พระราชาทราบทุกประการแล้วกราบทูลอีกว่า ข้าแต่พระบิดา กระหม่อมฉันเห็นคุณของมานพ ร้องขอมานพนั้นให้เป็นภัศดา มานพนั้นก็ไม่ปรารถนาตัวหม่อมฉัน มานพนั้นฉีกชายผ้าให้ไว้เปนสำคัญ พึ่งไปจากศาลานี้ก่อนหน้าพระราชบิดาเสด็จมาถึงประเดี๋ยวนี้เอง

มหาชนมีพระราชาเป็นต้นทราบความนั้นแล้ว ก็มีความโสมนสยินดีนำราชธิดากลับเข้าราชนิเวศนถาน พระราชมารดากับฝ่ายราชวงศ์และอนงคนาฏกิตถี ทราบว่าพระนางสุวรรณพิมพาหาอันตรายมิได้ ก็พากันไปยังสำนักพระนางสุวรรณพิมพา นางนารีทั้งหลายบางพวกก็ร้องไห้บางพวกก็ถวายบังคมแออัดยัดเยียดกันไป พระราชาจึงบังคับรับสั่งราชบุรุษทั้งหลายว่า พวกเจ้าจงไปเที่ยวค้นหามานพที่มีชายผ้าขาด

มาให้เรา เราจักนำมานพผู้นั้นมาเป็นภัศดาของสุวรรณพิมพาธิดาเรา ราชบุรุษรับสั่งใส่เกล้าแล้ว เสาะหามานพผู้มีชายผ้าขาดตามพระราชโองการตรัส

มานพทั้งปวงเหล่าพวกที่เกิดในตระกูลทุคตรู้เรื่องนั้นเข้า ต้องการจะได้ราชธิดามาเป็นชาทยริจาริกา จึงพากันฉีกผ้าของตนให้ขาดออกไป ราชบุรุษทั้งหลายนำตัวทุคตเหล่านั้นไปสู่ราชสำนัก พระราชารับสั่งให้หาราชธิดาเข้ามาตรัสถามว่า บัดนี้แม่จงตรวจดูมานพเหล่านี้เถิด มานพเหล่านี้อยู่ในเมืองนี้ มานพคนไรที่ให้ชีวิตแก่ลูกยาและได้ให้ชายผ้าไว้ ๆ ข้าแต่พระบิดา มานพเหล่านี้เกิดในทุคตตระกูลเป็นคนอนาถาหาปัญญามิได้ มิชาติตระกูลต่ำช้าปรารถนาอิศรพากันฉีกชายผ้าเอาเอง มานพนั้นจะเป็นเหมือนเช่นมานพเหล่านี้หามิได้ มานพนั้นถอปรด้วยรูปและลักษณงาม ออกเดินไปยังทักษิณทิศแห่งเมืองนี้ พระองค์จงเสด็จตามไปยังทิศนั้นก็จะทันมานพ

พระราชาจึงทรงดำริต่อไปว่า มานพคนนั้นให้สัญญาไว้กับราชธิดาเราเป็นมั่นแม่น ดำริแล้วพระราชาจึงเสด็จตามไปยังเบื้องทักษิณแห่งนคร บรรลุถึงเรือนยายแก่แล้วตรัสถามว่า แน่ะยาย ยายพบปะมานพคนหนึ่งซึ่งอยู่ในบ้านนี้บ้างหรือไม่ ๆ ข้าแต่พระมหาราชมานพอยู่ในเรือนกระหม่อมฉันมีอยู่ผู้หนึ่ง ถ้าพระองค์จะใคร่ทอดพระเนตรมานพนั้น ขอเชิญเสด็จขึ้นบนเรือนกระหม่อมฉัน ทอดพระเนตรตามพระอัธยาศัยเถิด พระเจ้าข้า พระราชาจึงเสด็จขึ้นเรือนยายแก่ ทอดพระเนตรพระโพธิสัตวยกพระหัตถไหว้ตรัสว่า แน่ะพ่อมานพ เมื่อ

หนังสือหายาก 294.3184 ส 32 ส 9355
ส 512 ฉ ฝ

วันนี้พ่อให้ชีวิตแก่ราชธิดาเราจริงหรือ ฯ ข้าแต่พระมหาราช ข้าพระยาทำราชธิดาของพระองค์ไม่ให้สิ้นชีพณศาลาโน้น ฯ แน่ะมหาบรุษพ่อมีบุญมากมีบารมีสมภารเต็มแล้ว สามารถอาจกำจัดยักษเสียได้ ถ้าหากว่าพ่อมิได้มาไซร้ ราชธิดาของเราจะตายเสียในวันวานนี้ เราก็จะต้องตายในวันนี้ เรากับราชธิดาทั้งสองไม่ต้องถึงความตาย ก็เพราะอาศัยพ่อผู้มีฤทธิเดช บัดนี้พ่อมีคุณแก่เรามากนัก เราจะนำพ่อไปยังราชนิเวศน จะอภิเษกกับราชธิดาสุวรรณพิมพาของเรา ให้พ่อครอบครองราชสมบัติณนครนี้

ครานั้นเสนายักษจึงนำเอาผ้าอันหาค่ามิได้มาผืนหนึ่ง ให้พระโพธิสัตวทรงผ้าผืนนั้นแล้ว พระราชาทรงนำสิหนาทกุมารกลับเข้าราชนิเวศน์ทำอภิเษกพระโพธิสัตวกับด้วยพระราชธิดาเสร็จแล้ว ให้ครอบครองสมบัติในเมืองพาราณสีมิปริมณฑลได้สิบสองโยชน์ สิหนาทกุมารครั้นดำรงราชสมบัติแล้ว จึงบังคับรับสั่งราชบุรุษว่า พวกเจ้าจงพากันไปยังศาลาขงผ่าท้องยักษ์ออกดู นำเอากระดูกที่มีอยู่ในท้องทำให้เป็นกองไว้ที่เดียวกัน ราชบุรุษทั้งหลายนั้นพากันไปทำตามคำรัสสั่งแล้วมาทูลพระโพธิสัตว ฯ จึงทรงไม้เท้าทิพเสด็จไปยังที่กองกระดูกแล้วจึงเอาปลายไม้เท้าชี้ให้ตรงกระดูก ฯ มนุษย์ก็เป็นรูปกายมนุษย์ กระดูกสัตวเดียรัจฉานก็เป็นรูปกายสัตวเดียรัจฉาน พากันไปยังที่อยู่ของตน ฯ พระโพธิสัตวรับสั่งให้เผาศาลานั้นเสียสิ้น และให้ขนกเลวรของยักษ์ไปลอยน้ำเพื่อให้เป็นภักษาหารแห่งฝูงปลาด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระบรมโพธิสัตวเสวยราชสมบัติสิ้นสามเดือน เตชราชระลึกขึ้นมาถึงพระโพธิสัตว เสด็จออกจากรัมมปุรนครมายังเชฏฐปุรธานี เข้าไปหาพลังกราชแล้วตรัสว่า แน่ะพลังกราชผู้สหายสีหนาทกุมารผู้เป็นเจ้านายของเรา ไปแต่ผู้เดียวเที่ยวเสาะหารอยเท้ากุญชรจะพบก็หรือมิพบก็คงจะกลับมาหาเรา นี่แน่ะสหาย ได้ยินว่าราชธิดาของพระเจ้ากรุงพาราณสีองค์หนึ่งพระนามว่าสุวรรณพิมพา มีชันษาราวสิบห้าสิบหกปีก็อปรด้วยอิตถีลักษณ ทรงรูปโฉมงามเลิศหาสตรีนารีอื่นจะเสมอเหมือนมิได้ เราทั้งสองมาพากันยกขบวนคเสนาไปเมืองพาราณสี ทูลขอราชธิดาพระเจ้ากรุงพาราณสี ให้เป็นอัครมเหษีแห่งสีหนาทกุมารผู้เป็นเจ้านายของเรา มาเถิดเราทั้งสองจักพากันไปณะกาลบัดนี้ กษัตริย์ทั้งสองคือพระเจ้าเตชราชและพลังกราช ทำปฏิสันถารกันแล้วตกลงพร้อมใจกันตรวจตราขบวนคเสนาเสร็จ พากันเสด็จออกจากพระนครโดยอนุกรมลำดับ จนบรรลุถึงเมืองพาราณสี ให้หยุดตั้งกองทัพไว้ณภายนอกเมืองก่อน

ครานั้นสีหนาทราช ทรงทราบว่าพระราชาทั้งสองนั้นเสด็จมา จึงเสด็จออกไปยังสำนักแห่งสองพระราชา ๆ ทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตวเสด็จมา จึงทำการต้อนรับเชิญให้ประทับณราชาอาสน พระบรมโพธิสัตวตรัสถามว่า พระภาคิกราชเสด็จมาถึงเมืองนี้ต้องประสงค์อะไรหรือ ๆ ข้าแต่เจ้า ข้าพเจ้าทราบข่าวว่าพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงพาราณสีพระนามว่าสุวรรณพิมพาทรงรูปโฉมงามนัก ข้าพเจ้ามายังเมืองนี้เพื่อจะขอราชกุมารีให้เป็นอัครมเหษีของท่าน ๆ เดียวนี้พระนางสุวรรณ

พิมพาได้เป็นอัครมเหษีของข้าพเจ้าแล้ว พระยรมโพธิสัตวจึ่งตรัสเล่าเรื่องราวทั้งปวงให้พระราชาทั้งสองทรงทราบ พระราชาทั้งสองพระองค์ทรงพระโสมนัส ถวายราชบรรณาการเป็นอันมากแด่พระยรมโพธิสัตว เสด็จประทับแรมณเมืองพาราณสีสองสามวัน แล้วทูลลาพระยรมโพธิสัตวกลับยังพระนครของพระองค์

ต่อนั้นมาพระราชาพรหมทัตเมื่อเสด็จอยู่ณพรหมวตินคร ทรงพระอนุสรถึงพระยรมโพธิสัตว ตรัสให้เชิญนางสุญภาคีผู้มารดาพระโพธิสัตวเข้ามาปรึกษาว่า สิหนาทกุมารบุตรของแม่สัญจรตามหาบิดาไปนานแล้วขวนจะมาถึง เราตั้งใจไว้จะให้ลูกของแม่ครองราชสมบัติของเรา เพราะว่าเราไม่มีราชบุตรที่จะรักษาวงศตระกูลของเราต่อไป บัดนี้เราจะพากันไปเมืองพาราณสี ทูลขอราชธิดาของพระเจ้ากรุงพาราณสีพระนามว่าสุวรรณพิมพา เพื่อจะให้เป็นอัครมเหษีของสิหนาทกุมาร พระเจ้าพรหมทัตหารือแล้ว รับสั่งให้เตรียมจตุรงคเสนาแล้ว ส่งนางสุญภาคีผู้มารดาพระมหาสัตวล่วงหน้าไปก่อน ส่วนพระองค์มีหมู่จตุรงคเสนาแวดล้อมเสด็จตามไปเบื้องหลัง เสด็จไปจนกะทั่งถึงเมืองพาราณสี ให้หยุดพักกองทัพไว้ณภายนอกเมือง

สิหนาทราชทรงทราบว่าพระเจ้าพรหมทัตเสด็จมา จึ่งเสด็จออกไปทรงต้อนรับพระเจ้าพรหมทัต แล้วทอดพระเนตรเห็นพระมารดามาพร้อมด้วยนางนารีห้าร้อย จึ่งเสด็จไปวันทนาพระมารดา นางสุญภาคีเห็นบุตรมาหาก็ดีใจ ทำการต้อนรับบุตรและต่างปฏิสณฐาร พระยรม

โพธิสัตว์จึงแจ้งอาการทั้งปวงให้มารดาทราบ แล้วทูลถามพระเจ้าพรหมทัตว่า พระองค์เสด็จมาเมื่อพาราณสีนี้มีพระประสงค์สิ่งไรหรือ ฯ ข้าพเจ้ากับมารดาจะมาขอพระราชธิดาพระเจ้ากรุงพาราณสี ให้เป็นอัครมเหษีของพ่อ และจะให้ครองราชสมบัติในเมืองพรหมวดี ฯ พระราชธิดานั้นได้เป็นอัครมเหษีของกระหม่อมฉันแล้ว กระหม่อมฉันถึงความเป็นอิสสรภาพเสวยราชสมบัติ มีเครื่องบรรณาการนับเป็นโกฏิทุกวันทุกปี มีอำนาจแผ่ไปในพระนครพาราณสีมีมณฑลได้ ๑๒ โยชน์

พระเจ้าพรหมทัตทรงสะดับดังนั้นจึงทรงพระดำริว่า สีหนาทกุมารนี้มีบารมีเต็มเปี่ยมแล้วจึงได้มหาสมบัติอย่างนี้ เมื่อก่อนเราประสงค์จะยกสมบัติของเราให้สีหนาทกุมาร ราชสมบัติของเรานั้นหาถึงเสี้ยวส่วนราชสมบัติเมืองพาราณสีนี้ไม่ เพราะเหตุไรเล่า เพราะเหตุว่าบรรณาการในเมืองเรานั้นน้อยนัก บรรณาการที่เก็บได้ถึงโกฏิหนึ่งต่อล่วงไปถึงสามหรือสี่โกฏิจึงได้ เราจะขอสีหนาทกุมารไปให้ครองราชสมบัติเมืองเราข้อนี้ยังหาสมควรไม่ ทรงดำริแล้วจึงตรัสว่า พ่อสีหนาทกุมาร เดิมข้าพเจ้าตั้งใจจะให้ราชสมบัติในเมืองของข้าพเจ้าแก่พ่อ ความปรารถนานั้นจะไม่เป็นผลสำเร็จ พ่อจงเป็นอิสสรอยู่เมืองนี้เถิด ข้าพเจ้าขอยกราชสมบัติเมืองพรหมวดีให้แก่พ่ออีก พ่อจงกรณาเป็นที่พึ่งแก่ข้าพเจ้าด้วย ถ้าหากว่าหมู่ปัจจามิตรจะมาแต่ที่ไหน พ่อจงช่วยป้องกันอย่าให้ปัจจามิตรทำอันตรายแก่ข้าพเจ้าได้เลย พระเจ้าพรหมทัตขอปฏิญาณไว้ต่อพระมหาสัตว์แล้ว จึงมอบพระมารดาให้ไว้แล้วลากลับไปยังพระนครของพระองค์ พระบรมโพธิสัตว์รับพระมารดาไว้เชิญให้อยู่ใน

เรื่อนหลวง จึงนำหญิงที่เจริญวัยมาให้อยู่กับพระมารดาในราชนิเวศน์ เมื่อพระบรมโพธิสัตว์นั้นดำรงราชย์แล้ว มหาชนมีอำมาตย์เป็นต้นในเมืองนั้น มีความเกษมสานต์ตั้งอยู่ในราโชวาทพระมหาสัตว ต่างก็ไม่เบียดเบียฬและมิได้พยาบาทซึ่งกันและกัน ทำใจให้เป็นที่รักใคร่เสมอหน้า มีแต่ความสุขสำราญนิราศอุปัทวันตราย ด้วยบุญสมภารแห่งพระมหาสัตวเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา พระราชาทั้ง ๒ คือ เตชราช และพลังกราช เสด็จกลับมายังเชฏฐปุรและรัมปุรแล้ว ถึงปีใหม่ได้นำมหาบรรณาการมาถวายพระบรมโพธิสัตวเสมอทุกปีไป เมื่อพระบรมโพธิสัตวครองราชสมบัติณเมืองพาราณสีแล้ว คณกิตติศัพท์ก็เลื่องลือปรากฏไปในบ้านนิคมและราชธานีน้อยใหญ่ ชนทั้งหลายเหล่าใดถูกยักษ์กินเนื้อเหลืออยู่แต่กระดูก ชนเหล่านั้นรอดชีวิตคืนมาด้วยอานุภาพไม้เท้าทิพของพระโพธิสัตว พากันกลับไปยังที่อยู่ของตนมีราชธานีเป็นต้น เลื่อมใสต่อคุณพระโพธิสัตวจึงทำคุณให้ปรากฏทั่วไปในสากลชมพูทวีปด้วยประการฉะนี้

ครานั้นท้าวพระยาในโสฬสมหานคร พากันนำเครื่องมหาบรรณาการและดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวายพระโพธิสัตวเจ้า และตั้งอยู่ในราโชวาทมีหฤทัยอันสงบระงับ ด้วยบุญญานุภาพแห่งพระโพธิสัตว แล้วทูลลากลับไปยังนครของตน ๆ พวกยักษ์ทั้งหลายที่ได้พรมาแต่สำนักท้าวเวสสวัณ ก็ไม่อาจทำการข่มเหงมนุษย์ชาวเมืองนั้นๆได้ เพราะตั้งอยู่ในโอวาทพระมหาสัตวเจ้า พากันไปเฝ้าท้าวเวสสวัณถวายคืนพรนั้นเสีย เลยมิได้เข่นฆ่าพวกมนุษย์ต่อไป

ครานั้นท้าวสักกเทวราชทรงทราบเรื่องนั้นแล้วทรงโสมนัส ให้สาธุการแก่พระมหาสัตว์ด้วยพระสุรเสียงอันไพเราะ แล้วบอกแก่เทวดาในฉกามาวจรเทวโลกว่า มาริสา ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ ท่านจงมาเถิด เราจะไปสู่สำนักสีหนาทกุมารพุทธังกูร ท้าวสหัสสเนตรพาฉกามาวจรเทวดาไปสู่สำนักพระโพธิสัตว์ วิงวอนพระโพธิสัตว์ให้แสดงธรรม มิใช่ฉกามาวจรเทวดาจะไปแต่เท่านั้นก็หาไม่ โสฬสมหาพรหมก็ชวนกันมาฟังธรรมของพระยรมโพธิสัตว์ ๆ ยังเทวดาและท้าวมหาพรหมให้ตั้งอยู่ในโอวาทของพระองค์ และให้ตั้งอยู่ในเบญจศีลครุธรรม หมู่เทวดาและมหาพรหม ตั้งอยู่ในโอวาทานสาสนธรรมของพระยรมโพธิสัตว์แล้วก็พากันลากลับไปยังที่อยู่ของตน ๆ มนุษย์ชาวชมพูทวีปทั้งปวงมีพระราชาเป็นต้น บรรดาที่ตั้งอยู่ในโอวาทพระมหาสัตว์แล้ว ก็อยู่เป็นสุขสำราญปราศจากภยันตราย

เตน การเณน ด้วยเหตุนั้น สมเด็จพระยรมศาสดาทรงพระมหากรุณาแก่สัตว์ จึงทรงตรัสแสดงธรรมแก่บริษัทสี่มีภิกษุบริษัทเป็นต้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุทคลใดเล่าทำอกุศลด้วยไตรทวาร บุทคลเหล่านั้นจะได้เสวยทุกขเวทนาในโลกนี้ เมื่อจุติจากโลกนี้แล้วย่อมไปเสวยทุกขใหญ่ในอบายภูมิ นรชนคนใดตั้งอยู่ในกุศลธรรมมีทานและศีลเป็นต้น นรชนคนนั้นจะได้เสวยสุขทุกคืนวัน เมื่อทำลายขันธ์แล้วก็จะไปเสวยทิพสมบัติในเทวโลก เหมือน มหาชนที่ตั้งอยู่ในโอวาทพระโพธิสัตว์ แล้วฉะนั้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายเหล่าใดกอปรด้วยกุศลเจตนา พากันบำเพ็ญกุศลมีทานและศีลเป็นต้น มนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นครั้นจุติจากมนุษยโลกนี้แล้ว ย่อมจะไปเกิดในเทวโลกและพรหมโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลปางก่อน โลกสาม (คือ มนุษย์ ๑ เทวดา ๑ พรหม๑) ย่อมมาประชุมในสำนักเราตถาคตโดยแท้แล

อิทำ สีหนาทชาตกำ สตฺถา สมาหริตฺวา สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำสีหนาทชาดกนี้มาแล้ว จึงทรงประกาศสัจจธรรม เมื่อจบสัจจธรรมแล้วทำจตุบริษัทให้ตั้งอยู่ในมรรคผลมีพระโสดาปัตติผลเป็นต้น พระทศพลจึงประมวญชาดกว่า กฎุมพีในครั้งนั้นได้เกิดเป็นเทวบุตร พระเจ้าพรหมทัตในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพุลเถระ พระเจ้าสังกัสสราชในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระสิวลีเถระ พระเจ้าสหัสสราชในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระมหากัสปเถระ พระเจ้าเชฏฐปุรราชในครั้งนั้นกลับชาติมาคืออุทายีเถระ พระเจ้ารัมมปุรราชในครั้งนั้นกลับชาติมาคือโกณฑัญญเถระ ยักษ์ที่เป็นเจ้าของไม้เท้าทิพนั้นกลับชาติมาคือพระองคุลิมาลเถระ พระเจ้าเตชราชในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระโมคคัลลานะ พลังกราชในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระสารีบุตรเถระ ยักษ์ผู้รักษาเมืองพาราณสีในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระอนันเถระ ท้าวสักกเทวราชในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระอนุรุทธ์ ยายแก่ในครั้งนั้นกลับชาติมาคือนางกีสาโคตมี พระเจ้ากรุงพาราณสีในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระอานนท พลาหกเทวบุตรในครั้งนั้น

หอสมุดแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

กลับชาติมาคือพระเจ้าสุทโธทนมหาราช นางสุญภาคิในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระมหามายา นางสวรรณพิมพาในครั้งนั้นกลับชาติมาคือพระพิมพายโสธรา พระเจ้าสีหนาทราชในครั้งนั้นกลับชาติมาคือเราผู้ตถาคตเทียวแล

ขยสีหนาทชาดก

ทะเบียน

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
ตำบลถนนราชบพิธ จังหวัดพระนคร
วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๐